

”Det faller på hälleberget på något vis”

- En studie om synen på flyktingars kunskaper

Johanna Norrbo

Handledare
Barbara Schulte

Abstract

Arbetet art: Kandidatuppsats

Sidantal: 39

Titel: "Det faller på hälleberget på något vis"- En studie om synen på flyktingars kunskaper

Författare: Johanna Norrbo

Handledare: Barbara Schulte

Datum: 2020-06-09

Sammanfattning:

Människor som kommit som flyktingar till västvärlden har generellt en svag position på arbetsmarknaden och toppar arbetslöshetsstatistiken. Följden blir att flyktingar hamnar i en underprivilegerad position. Den här uppsatsen undersöker synen på flyktingars kunskaper i Sverige genom en kvalitativ studie som baserar sig på intervjuer med ett urval av fältets aktörer. De intervjuade är engagerade och/eller anställda i verksamheter vars syfte det är att vägleda flyktingar in i det svenska samhället och allra helst till arbetsmarknaden. Syftet med uppsatsen är att utforska hur flyktingars kunskaper bättre kan tas tillvara. Vad är det som hindrar integrationen? Vad är det som gör att människor med flyktingbakgrund efter många år i Sverige fortfarande står långt från arbetsmarknaden eller det yrke som de ursprungligen är utbildade i? Uppsatsen konstaterar att engagerade och anställda i verksamheter som guidar flyktingar in i det svenska samhället har en komplex verklighet att förhålla sig till. Dels är fältet hårt styrt av staten via myndigheter, dels finns barriärer både inom flyktingarna och det svenska samhället som förhindrar ett närmande av arbetsmarknaden. Som inre hinder hos vissa grupper av flyktingarna kunde en rigid kvinnoroll identifieras men även en vilja av att få ett jobb snabbt och en ovilja gentemot utbildning som tar lång tid. Barriärer som det svenska samhället sätter upp kunde konstateras vara en undervärdering av ickesvensk akademisk kunskap samt en undervärdering av informell kunskap. Uppsatsen mynnar ut i ett ifrågasättande av rådande kunskapssyn i Sverige som alltför nationsbunden och inte tillräckligt holistisk. I en snabbt föränderlig värld vars strukturer skakar allt betänkligare behövs en vidgad kunskapssyn som kan ta sig an utmaningarna med kreativitet. Mer forskning behövs från olika perspektiv för att öka förståelsen och lägga grunden för nya idéer och lösningar.

Nyckelord: Pedagogik, flyktingar, kunskapssyn

Tack till!

Det har varit en märklig upplevelse att skriva uppsats under vårmånaderna 2020 eftersom vi inte har haft några fysiska lektioner eller träffar på grund av coronapandemin. Jag vill därför börja med att tacka mina kurskamrater Amanda Clang, Andrea Kärrman, Lina Pareigis, Eyja Drífa Ingólfsdóttir och Hanna Hansen för det stöd, råd och utbyte av erfarenheter och insikter som våra veckosamtal över nätet har inneburit. Jag vill vidare tacka min handledare Barbara Schulte som är både skicklig och vänlig och som guidat mig till att hålla mig till ämnet när jag gärna vill svämma ut och filosofera om allt som går att filosofera om. Avslutningsvis vill jag tacka alla som deltagit i intervjuerna och delat med sig av sin tid, tankar och erfarenheter av att guida flyktingar in i det svenska samhället. Och ett extra tack till Josephine Norrbo, Stellan Ungerholm, Carina Frykman och Therese Wallerström som läst igenom uppsatsen och särskilt till Josephine som hjälpte mig tekniskt innan inlämningen då sidor och nummer hoppade runt hejvilt. Josephine har också målat berget på uppsatsens framsida.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och forskningsfrågor.....	1
1.2 Kunskapsdefinition.....	2
2. Bakgrund/tidigare forskning.....	2
2.1 Arbete och diskriminering.....	3
2.2 Humankapital och flyktingarskompetenser.....	5
3. Teori.....	5
3.1 Transkulturellt kapital.....	7
3.2 Kritisk pedagogik.....	7
3.3 Empowerment	8
4. Metod.....	10
4.1 Reflektioner runt metoder och etiska överväganden.....	11
4.2 Presentation av informanterna.....	12
5. Resultat.....	15
5.1 Återspeglning av global och lokal ojämlikhet.....	15
5.2 Informell kunskap undervärderas.....	17
5.3 Ickesvensk akademisk kunskap undervärderas.....	18
5.4 Regelstyrt.....	19
5.5 Framgång mot alla odds.....	22
5.6 Ser hinder istället för möjligheter.....	23
6. Diskussion och analys.....	25
6.1 Resurser.....	25
6.2 Agens.....	31
6.3 Åstadkommanden.....	34
7. Slutsats.....	38
8. Referenser.....	40

1 Inledning

Vid en tidpunkt i historien tvingades en större grupp människor från Iran att fly och de kom till Indien. Väl där öppnade en kung upp sitt kungarike för dessa flyktingar och gav dem i generositetens tecken vad de behövde. En representant för flyktingarna reste sig och sa:

- Ni har gett oss mjölk och ni ska få tillbaka mjölk med honung i!

I betydelsen att ni har gett oss något fint och ni ska få något ännu finare tillbaka.

Den här berättelsen fick jag höra av en indisk vän som berättade om hur människor med iranskt ursprung, vilka i Indien kallas för parsi, kom att tillhöra det allra framgångsrikaste skiktet i det indiska samhället. Ofta har de efternamn som slutar på bokstaven i och återfinns på höga poster, som framgångsrika entreprenörer eller andra privilegierade positioner i samhället. När de kom var de utsatta, rädda flyktingar, men de fick mjölk som de blandade honung i och gav tillbaka. Jag vill i den här uppsatsen undersöka hur det står till med mjölken och honungen och pedagogikens roll som brygga mot något annat, något bättre.

Mitt intresse för flyktingars levnadssituation i Sverige och det svenska samhällets syn på flyktingars kunskaper kommer från min erfarenhet av att ha arbetat som SFI-lärare och jobbcoach i Malmö och i Landskrona. SFI är en förkortning för svenska för invandrare. Jag har mött tacksamhet men också mycket ilska och besvikelse från människor som upplever sig som chanslösa på den svenska arbetsmarknaden. Kanske är det här som pedagogiken skulle kunna spela en roll genom att vidga synen för vad som kan ses som kunskap och genom att uppmana till delaktighet och medskapande i lärandet?

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna uppsats är att utforska hur flyktingars kunskaper bättre kan tas tillvara. Frågeställningar som väglett mig mot syftet är: vad är det som hindrar integrationen? Vad är det som gör att människor med flyktingbakgrund efter många år i Sverige fortfarande står långt från arbetsmarknaden eller det yrke som de ursprungligen är utbildade i? Bidrar kunskapssynen i Sverige till situationen och skulle pedagogiska teorier och en annan syn på kunskap kunna bidra till att förbättra läget? Inför uppsatsen har jag samlat empiriskt material genom att intervjua sex personer som är anställda eller engagerade i en verksamhet vars uppdrag är att vägleda och guida flyktingar in i det svenska samhället och allra helst in på arbetsmarknaden. Jag är intresserad av deras perspektiv på situationen. Hur navigerar fältets aktörer den komplexa situation som de möter? Finns det utrymme för fältets aktörer och flyktingarna de möter att ha

mer agens? Min övergripande frågeställning är: hur kan flyktingars kunskaper bättre tillvaratas? Därefter följer ett antal följdfrågor: hur berättar fältets aktörer om hur de hanterar integrationens utmaningar? Vilka hinder och möjligheter identifierar de? Finns det några pedagogiska ingångar som kan hjälpa oss att bredda vår syn på vad kunskap är? Uppsatsens titel ”Det faller på hälleberget på något vis” var något som en av informanterna sa under intervjun i ett försök att beskriva vad som händer när de människorna han träffar i sitt arbete möter välfärdssystemets insatser som är skapade för människor i just deras situation. Jag tog fasta på uttrycket för jag tyckte att det lät beskrivande och väldigt gammeldags, jag var faktiskt tvungen att slå upp uttrycket för att ordentligt förstå det. Troligtvis kommer talesättet från det gamla svenska bondesamhället. När något faller på hälleberget har man försökt att så någonting men istället för att plantera fröna i bördig jord har man slängt dem på hälleberget. Och på ett berg gror ju frön dåligt.

1.2 Kunskapsdefinition

Platon ställde upp huvudkriterierna för vad som kan betecknas som sann och säker kunskap (episteme) till skillnad från att endast ha en åsikt eller tycka någonting (doxa), något som kom att lägga grund för den vetenskapliga synen på vad kunskap är. Aristoteles vidgade diskussionen genom att tala om kunskap som knuten till olika verksamheter. Han skilde på teoretisk kunskap som har att göra med det reflekterande och undersökande livet medan praktisk kunskap är knuten till dels hantverk och skapande verksamheter (techne) och dels det etiska och politiska livet (fronesis) (Gustavsson, 2002). Jag väljer i min uppsats att använda ordet kunskap i en vid definition, inte bara i betydelsen yrkeskunskap utan även som olika typer av praktiska eller psykologiska kvalitéer som inte har någon yrkestitel. Det skulle förslagsvis kunna handla om hemarbete, barnpassning eller till exempel förmågan att ge psykosocialt stöd.

2 Bakgrund/Tidigare forskning

I den här delen av uppsatsen kommer jag att ge en beskrivning av rådande situation med avseende på flyktingar och vidare ge en översikt över vad forskningen säger om integrationsprocessen i mottagarländer, främst med fokus på arbetsmarknaden i Europa och vilka hinder som uppstår. Detta för att ge en bakgrund mot vilken de pedagogiska ingångarna kan bidra med alternativa synsätt som skulle kunna berika och avhjälpa den låsta situationen. Källorna är huvudsakligen akademiska böcker och vetenskapliga artiklar som jag funnit i Lunds universitets sökbas LUBsearch samt den pedagogiska sökkatalogen ERIC.

Den trend av mer stabilitet som rådde decennierna efter andra världskriget med lägre antal flyktingar globalt har tyvärr brutits de senaste årtiondena. Enligt siffror från FN-organet UNHCR var omkring 15 miljoner människor på flykt år 1995 medan samma siffra för år 2019 var runt 25,9 miljoner. Under samma tidsperiod steg antalet asylsökande i EU från omkring 500 000 till 2,5 miljoner (UNHCR, 2019). I en starkt globaliserad värld som dessutom står inför hotande klimatförändringar som riskerar att skapa en nöd som tvingar större grupper av människor att lämna sina hem och kanske hemländer (Triandafyllidou, 2015) tros ingen minskning vara i sikte utan snarast tvärtom. Idag lever 85% av världens flyktingar i relativa låginkomstländer. Endast omkring 16% tar sig till den rikare delen av världen (Brell, Dustmann & Preston, 2020). Det syriska inbördeskriget och den farliga situationen i Afghanistan är två starkt bidragande orsaker till den flyktingvåg som fortfarande pågår. Även om en majoritet av flyktingarna finns kvar i närområdet påverkas också Europa starkt av ett högt tryck av asylsökande framför allt under åren 2015-2016.

2.1 Arbete och diskriminering

Arbete och integration hänger tätt samman (Schenner, Nergaard, 2019). Att ha ett arbete ger en inkomst men också social inkludering, socialt kapital och kan bidra till ökat psykosocialt välmående (Manhica, Berg, Almquist, Rostila & Hjörn, 2018). Det kan också bidra till en upplevelse av att den egna kunskapen som värdefull. Integration som begrepp är inte helt lätt att tyda men ett förslag med stöd i litteraturen ser integration som en multidimensionell tvåvägsprocess, där invandraren förväntas anpassa sig till mottagarlandets livsstil och mottagarlandet förväntas underlätta tillgången till landets service (Ager and Strang 2008; Castles et al. 2002; Lomba 2010; Mestheneos and Ioannidi 2002; Phillimore 2011 se Bakker, Dagevos & Engbersen, 2014). Dock visar studier att i de flesta västländer har invandrade individer och deras barn en svag ställning på arbetsmarknaden. I en jämförande studie av samtliga EU-länder kunde det konstateras att människor med flyktingbakgrund är den grupp som hamnar i toppen av arbetslöshetsstatistiken (Kogan, 2007). Invandrares deltagande på arbetsmarknaden i Sverige hamnar någonstans i mitten på en jämförande skala mellan samtliga OECD-länder (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling). Dock har Sverige det största glappet mellan utrikes födda och inrikes födda när det gäller anställning i hela OECD (OECD, 2019). Flera olika faktorer påverkar möjligheten till integration. Flyktingar mottas inte alltid av medkänsla och välkomnande i de mottagarländer de kommer till utan kan istället mötas

av intolerans och misstro, i viss mån baserat på en upplevelse av att det välstånd som finns i landet nu kommer att tas från de infödda och ges till flyktingarna (Fakih & Marrouch, 2015; UN Secretary General, 2016 se Esses, Hamilton & Gaucher 2017). Det finns även en diskurs att tala om och beskriva flyktingar som skulle kunna benämnas avhumaniserande som företräds av politiker och media som är invandringskritiska, inte sällan på den extrema högerkanten (Esses, Hamilton & Gaucher, 2017). När det kommer till ren diskriminering i förhållande till integration och då framförallt tillträde till arbetsmarknaden framhåller litteraturen olika typer av diskriminering. Den första kategorin benämns som rasistisk diskriminering, den andra statistisk diskriminering, den tredje socioekonomisk diskriminering och den fjärde strukturell diskriminering (Williams 2000; Wrench 2007 se Triandafyllidou, 2015). Rasistisk eller etisk diskriminering är situationer då orsaken till att en person behandlas på ett annorlunda sätt än alla andra finns att finna i personens etiska ursprung. Rasistisk diskriminering är ofta dold och svårbevisad. Statistisk diskriminering berör situationer där en person diskrimeras grundat på uppfattningar om en hel minoritetsgrupp, exempelvis en situation där en arbetsgivare har fått in hundratals jobbansökningar men sorterar bort alla som har utländska namn grundat på uppfattningen att de inte kommer att ha den erfarenhet eller utbildning som krävs (Triandafyllidou, 2015). Den socioekonomiska diskrimineringen beskrivs som situationer där personer som tillhör en minoritetsgrupp sorteras bort av rädsla för att kunder som man värdesätter ska misstycka om de måste möta dessa personer eller om man som rekryteringsfirma vet om att en arbetsgivare inte tycker om invandrare och därför undviker att skicka invandrare till just den arbetsgivaren (Triandafyllidou, 2015). Den strukturella diskrimineringen kan man hitta i strukturen av det rådande samhällssystemets policys och praktik (Pager and Shepherd 2008: 11 se Triandafyllidou, 2015).

En annan faktor som påverkar integrationsmöjligheten är flyktingars mående. Av olika skäl, oftast våldsamma och farliga har man tvingats att lämna sina hemländer, kanske var uppbrottet plötsligt och utan förberedelser. Det är också vanligt att familjer separeras under flykten med svåra lidanden till följd (Eggenhofer-Rehart et al., 2018). Tortyr och olika typer av övergrepp, till exempel sexuella övergrepp är vanligt förekommande i länder som befinner sig i krig. De flyktingar som blivit utsatta för tortyr och övergrepp löper en mycket högre risk att drabbas av allvarlig psykisk ohälsa. I en studie där 80 000 vuxna människor med flyktingbakgrund deltog visade det sig att de med erfarenhet av tortyr löpte en betydande högre risk att utveckla PTSD, depression, olika typer av smärttillstånd och bipolär sjukdom än de flyktingar som inte hade upplevt tortyr (Steel et al., 2009 se Esses, Hamilton & Gaucher 2017).

2.2 Humankapital och flyktingars kompetenser

En av de orsaker till flyktingars svaga position på mottagarländernas arbetsmarknader som studerats mest handlar om den nationalekonomiska termen humankapital. I den ingår kunskapar, utbildningar och färdigheter. Sammanfattningsvis går det ut på att flyktingarna inte har de kunskaper som efterfrågas på mottagarlandet arbetsmarknad. Deras kunskaper är anpassade efter deras hemlands efterfrågan och om hemland och mottagarland skiljer sig mycket åt kan svårigheter uppstå. Här finns två olika spår, delvis handlar det om högutbildade flyktingar som har svårigheter att överföra sina meriter till mottagarlandet och delvis om människor med mycket låg eller ingen utbildningsbakgrund alls. Åtskilliga studier visar hur flyktingar generellt har svårt att överföra utbildningsmeriter från hemlandet till mottagarlandet (Berggren, Torpsten, Järkestig Berggren, 2020) och även att utbildningarna flyktingarna har från sina hemländer inte lever upp till den standard som ställs i mottagarländerna (Büschel, et al., 2018:21 se Saal, Volkert, 2019, UHR, 2014).

3 Teori

Jag valde teori med hänsyn till empirin och har använt mig av en abduktiv ansats vilket gjort att jag pendlat mellan empiri, teori och min egen förståelse. De slutsatser som abduktion leder fram till är alltid provisoriska och öppna för revidering i ljuset av ny data eller bättre förklararingar eller hypoteser (Fejes, Thornberg, 2017). Nya perspektiv på kunskap har genomgående varit viktiga eftersom uppsatsen syftar till att se hur samhället bättre skulle kunna tillvarata flyktingars kunskaper. Jag kommer i den följande delen redogöra för de teoretiska perspektiven som ligger till grund för uppsatsens analysdel. Jag kommer att använda mig av två teorier som utmanar rådande samhällssyn på kunskap. Dessa två teorier, kritisk pedagogik och transkulturell teori kan ge upphov till ett förhållningssätt som leder till teorier om *empowerment*, vilket hos Naila Kabeer utgör en stege med tre trappsteg som kommer att användas vid analysen av mitt empiriska material. Men för att komma dit måste vi börja med Pierre Bourdieus kapitalteorier.

Flertalet studier som undersöker varför flyktingar har svårt att integrera sig på mottagarlandets arbetsmarknad och varför mottagande samhällen har problem med att erkänna den kunskap som migranterna har med sig använder sig av Pierre Bourdieus begreppsapparat rörande olika typer av kapital. Denna teori ligger även som grund för vidareutvecklingar som *strong and weak ties*

(Granovetter, 1995) och *bonding and bridging capital* (Putnam, 2000) som ger ytterligare förklaringsmodeller och är byggstenar för teorin om transkulturellt kapital som jag använt mig av. Pierre Bourdieu utvecklade sina begrepp med syfte att blottlägga underliggande och dolda strukturer. Teorins grundtes är att kapital är likväl symboliska tillgångar som reella ekonomiska. Kulturellt kapital kan definieras av ett kultiverat språkbruk och en förtrogenhet med den så kallade finkulturen, något som man i Bourdieus studier främst förvärvar vid Frankrikes elitskolor. Socialt kapital finner man i vänskapsrelationer, släktband, kåranda och liknande sociala sammanslutningar. Ekonomiskt kapital är reella materiella tillgångar samt kännedom om ekonomins spelregler. Sedan finns det mer specifika kapitalarter som utbildningskapital i form av betyg och examina och vetenskapligt kapital som ger ett anseende i den lärda världen (Broady, 1998). När litteraturen beskriver de svårigheter flyktingar har att integrera sig på mottagarlandets arbetsmarknad med hjälp av Bourdieus termer lyfts sociala nätverk fram som betydande. Forskningen visar att utrikes födda generellt har tillgång till sämre nätverk än infödda (Aldén, Hammarstedt, 2015). Den amerikanska sociologen Mark Granovetter (1995) utvecklade en teori om starka och svaga band *strong and weak ties* vilken byggde vidare på Bourdieus begrepp om socialt kapital. Med starka band menas socialt kapital i form av nära band till släkt, vänner och bekanta, medan svaga band är relationer med en mellanhand, bekantas bekanta (Granovetter, 1995). Nyanlända flyktingar har som regel få band till landet som de kommer till och kan därför inte dra nytta av varken svaga eller starka band. Litteraturen konstaterar att arbetskraftsinvandrare och ekonomiska migranter klarar sig mycket bättre på arbetsmarknaden i de länder som de har invandrat till än flyktingar som kommit till samma land. Förklaringen kan tyckas uppenbar. Som arbetskraftsinvandrare väljer man land efter de möjligheter man tror att arbetsmarknaden i det landet kan erbjuda. Flyktingar däremot kommer ofta oförberedda till ett land som de inte har valt av ekonomiska orsaker och har därför inte det kapital i betydelsen utbildning, arbetslivserfarenhet, språkkunskaper och färdigheter som det landet efterfrågar och har som resultat mycket svårare att bli anställda (Brell, Dustmann & Preston. 2020).

En flykt innebär en förlust av kapital. Det mest uppenbara är det ekonomiska kapitalet där materiella resurser har förstörts eller gått förlorade. Att fly kostar också mycket pengar, med betalningar för transporter och smugglare (Eggenhofer-Rehart et al., 2018). Det kulturella kapitalet man hade i hemlandet undergår en devalvering i mottagarlandet vilket gör att även om man haft ett starkt kulturellt kapital i hemlandet blir man nu mycket fattigare. (Eggenhofer-Rehart et al., 2018). Språket är det mest uppenbara, flyktingarna behärskar initialt inte

mottagarlandet språk. Andra faktorer som påverkar en förlust av kulturellt kapital är stora skillnader i sociala normer, regler på arbetsmarknaden och om synen på formell och informell utbildning skiljer sig mycket mellan hemland och mottagarland (Eggenhofer-Rehart et al., 2018).

3.1 Transkulturellt kapital

Tillkännagivandet av socialt kapitals betydelse vidareutvecklades av Putnam (2000) till att handla om bonding capital och bridging capital. Det förstnämnda uppstår när människor umgås med andra av samma sort, det vill säga att man har stora likheter i etnisk bakgrund, ålder, religion och så vidare. Bridging capital å andra sidan är när människor skapar kontakter med andra som är olika dem på alla de sätten som nämndes ovan. Putnam menar att de två typerna av kapital stärker varandra (Putnam, 2000). Ett sätt för vidaretolkning av det perspektivet sker inom teorin transkulturellt kapital då broar och band inte bara knyts inom olika sociala grupper i ett land utan över världen med utgångspunkt i migranters hemländer och mottagarländer. Ett erkännande sker då av både det kapital som migranter har med sig och det kapital som de tillägnar sig i det nya landet. Ur detta uppstår ett nytt tredje kapital, ett transkulturellt kapital. Kulturellt kapital uppstår klassiskt genom utbildning och träning i färdigheter men inte endast i formella sammanhang utan likväl informella. Alla människor har med andra ord kulturellt kapital, men flyktingar har det i fel valuta (Gewirtz et al., 1994 se Hope, 2011). Men genom att utveckla transkulturellt kapital, en process där flyktingar lär sig att förstå mottagarlandets kulturella kapital och förstår hur de ska använda sitt tidigare kulturella kapital i en ny situation kan en positivare verklighet som är mer ”empowering” uppstå. Processen rymmer både ekonomiska, sociala och kulturella dimensioner och kommer till stånd genom ett deltagande i transnationella nätverk och communities (Meinhof, 2009 se Hope, 2011). Migration kan därmed gå från att upplevas som något negativt till att bli en tillgång.

3.2 Kritisk pedagogik

För att komma åt olika typer av kapital, framför allt de som är dolda och/eller inte har något erkännande, som fallet med transkulturellt kapital, behövs ett kritiskt förhållningssätt till det rådande synsättet. Likt Pierre Bourdieu som letade dolda system för reproduktion av maktsystem inom det franska utbildningsväsendet på 1960-talet kan vi ta oss an det multikulturella samhället i västvärlden där det å ena sidan finns en diskurs om tolerans och solidaritet och samtidigt starka mönster av ”insiders” och ”outsiders”. Ur olika teoretiska

perspektiv som har som utgångspunkt att vara förändrande, emancipatoriska och gränsöverskridande har termen ”critical pedagogy”, kritisk pedagogik uppstått (Giroux, 2004). Särskilt tongivande har den brasilianske utbildningsteoretikern och praktikern Paulo Freires varit. Han arbetade med fattiga människor på den brasilianska landsbygden och kom att utveckla en metod för undervisning av analfabeter. Pedagogik som förändrande kraft (Freire, 1972). Freires kallade det som de fattiga lantarbetarna levde i för ”en tyst kultur” och såg att utbildningssystemet var det som höll kvar dem i en underlägsen och underprivilegierad position. Kritisk pedagogik ser undervisning som ett politiskt handlande (Giroux, 2004) eftersom undervisning finns till för att förbereda de studerande inför samhället. Men systemet tar inte främst vara på elevernas intellektuella förmågor och möjligheter utan vad som är avgörande är istället vad den kapitalistiska marknaden vill ha. Undervisning handlar i sin essens om påverkan och är relationell till sin karaktär. Kritisk pedagogik lägger vikt vid att den relationen är en maktrelation vilket medför att viss typ av kunskap kommer att förordas och favoriseras över annan. Kritisk pedagogik uppmanar till ett ifrågasättande av vems syfte man tjänar genom en viss kunskapssyn. Paulo Freire la stor vikt vid vad han såg som avhumanisering av de människor som är systemets förlorare och processen för att humaniseras vilken innebär frihet till både förtryckta och förtryckare (Freire, 1972). Kritisk pedagogik riktar sig främst till skolans värld och lärare och studenter men jag kommer här att argumentera för att dess grundidé kan användas för att utforska vad som är kunskap och hur olika typer av kunskap värderas. Denna teori kan hjälpa oss att bredda vår kunskapssyn.

3.3 Empowerment

Om jag med utgångspunkt i det antiauktoritära och kritiska synsätt som kritisk pedagogik ger upphov till ser på den verksamhet som jag valt att undersöka i den här uppsatsen, föds behovet av ett ramverk som kan stödja och skapa egenmakt. Fältets aktörer har en utmanande situation framför sig där de ska väga flyktingens olika typer av kapital samt vilja och förutsättning å ena sidan och vad den svenska arbetsmarknaden vill ha och är beredd att betala för å den andra. Flyktingarna befinner sig, som påpekats tidigare, i en underlägsen situation och har en rad både strukturella samt inre och yttre hinder att överkomma. Därför kommer jag här att argumentera för att en teori som syftar till att ge empowerment, egenmakt är passande att använda som ett sätt att stärka och ge makt till den som befinner sig i en situation av underläge. Jag kommer att använda mig av det sätt på vilket Naila Kabeer använder begreppet empowerment. Hos henne brukas empowerment i en feministisk kontext för att bättre förstå kvinnors situation i

förhållande till valmöjligheter och makt, men jag hävdar att Naila Kabeers modell för empowerment går att använda även för andra grupper som befinner sig i en underprivilegerad situation. Empowerment betyder hos Kabeer skapandet av förutsättningar för livsval som inte är påtvingade av lagar, sedvänjor och normer. Den här typen av beslut ska bli tillgängliga för individer som inte tidigare själva haft möjlighet att göra val kring sin egen livssituation (Kabeer, 1999). En slags frihet som är holistisk, det handlar alltså inte bara om att kunna göra val i någon del av livet utan övergripande (Kabeer, 2019). Naila Kabeer hävdar att empowerment består av tre delkomponenter som måste hänga samman; resurser, agens och åstadkommanden (Kabeer, 1999). Dessa tre delar påverkar en människas liv på en social, politisk, ekonomisk och personlig nivå (Kabeer, 2002).

Resurser definieras som att ha tillgång till materiella och sociala resurser som ger förutsättningar för att välja. Här ingår en persons sociala skyddsnet, vänner, familj och materiella tillgångar och påminner mycket om det som Bourdieu kallar för socialt och ekonomiskt kapital. Kabeer lägger även in kunskaper, färdigheter och kompetens här. Resurser distribueras av både samhällets institutioner och de relationer människor har med varandra. Resurser ger en förutsättning för agens (Kabeer, 2002).

Agens är förmågan att göra ett val, men också att förhandla sig fram till ett beslut. Kapaciteten att reflektera, förhandla och analysera hos en individ, här handlar det alltså mycket om den egna motivationen och förmågan att agera. Kabeer betonar vikten av hur val görs och vilka val som görs. Det handlar både om ”makt-över” och ”makt-att” (Kabeer, 1999). Sociala strukturer och även de strukturer som ligger på en institutionell nivå kan förhindra en person att göra sina livsval. Empowerment handlar då om att gå emot de normer och regler som finns (Kabeer, 2005).

Åstadkommanden är resultatet av empowermentprocessen, här visar det sig om individens ambitioner och strävan att leva det liv som hon önskar kan komma till uttryck (Kabeer, 2005). Kabeer beskriver de olika nivåer som åstadkommanden kan visa sig på, där det första är i en individs personliga liv, därefter på en institutionell nivå både vad gäller regleringar och resurser och slutligen den strukturella där förändringar som rör klass och genus sker. Kabeer skriver att när en individ inte har förmågan att uppleva och uppfylla sina ambitioner är det att klassa som disempowerment (Kabeer, 2002).

I min förståelse av de presenterade teorierna mynnar de perspektiv som kritisk pedagogik och transkulturellt kapital har ut i en teori om empowerment, som blir deras främsta konkreta verktyg för analys. Både dessa tidigare teorier är stiliga men kan uppfattas som abstrakta och därför behöver de ta hjälp av den tredje. Kabeers teori om empowerment med dess tre trappsteg kommer vara min huvudteori för att diskutera och analysera mitt empiriska material. Men jag kommer även att låta teorierna om transkulturellt kapital och kritisk pedagogik bidra och strö sin färg där de kan hjälpa till att förtydliga och öka förståelsen.

4 Metod

I den här delen av uppsatsen redogör jag för den metod och metodansats som jag använt mig av. Inledningsvis beskriver jag tillvägagångssättet vid insamlingen av empirin och urvalet av intervjupersoner. Jag presenterar därefter den tolkningstradition som jag använt mig av i tolkningsprocessen av empirin. I min studie utgörs empirin av intervjuer med sex personer som arbetar med att guida och vägleda flyktingar som kommit till Sverige. Intervjuerna är semistrukturerade och det är en kvalitativ undersökning som jag valt med anledning av att jag vill undersöka de erfarenheter som informanterna själva redogör för, deras beskrivningar och ord. En av de intervjuade är volontärt engagerad i sitt uppdrag medan alla de övriga är anställda. Utav de anställda arbetar en för en organisation, en på ett privat företag, två är kommunalt anställda och en är anställd vid Arbetsförmedlingen. Två av de intervjuade är män, de övriga är kvinnor. Mitt urval gick till så att jag gick ut med en förfrågan brett om jag kunde få intervju personer som är anställda eller engagerade i en verksamhet som möter flyktingar och vars uppdrag det är att vägleda och guida flyktingarna i det svenska samhället. Jag var särskilt intresserad av vad som händer när dessa guider möter den kunskap som flyktingarna har med sig till Sverige och hur man bemöter och tar tillvara på kunskapen, alternativt vad som hindrar den processen. Jag mejlade ut min förfrågan till olika lokalkontor på Arbetsförmedlingen och fick slutligen två svar varav jag valde att intervju den som svarade mig först. Uppsatsens tolkningsunderlag utgörs av de texter som jag skrivit ut från inspelningarna av intervjusamtalen med de sex intervjuade personerna.

Min metodansats under hela uppsatsen är abduktiv. Jag valde den ansatsen eftersom jag tycker att den ger mig bäst ingång och en viss flexibilitet, något som också överensstämmer väl hermeneutiken som jag använder mig av. Jag är långt ifrån en expert på området men jag är heller inget vitt blad eftersom jag arbetat både som SFI-lärare och jobbcoach för arbetslösa, vilka till hög procent hade flyktingbakgrund. Hos mig finns därför en viss erfarenhet av området

vilket gör att den abduktiva metodansatsen ger mig bäst tillvägagångssätt då jag kan pendla mellan det jag vet och inte vet. Den gjorde det möjligt för mig att utgå ifrån en tillfällig hypotes, vilket för mig var att Sverige inte i tillräcklig utsträckning tar tillvara på flyktingars kunskaper. Sedan har jag under arbetets gång kunnat modifiera min hypotes när nya infallsvinklar har öppnat sig.

I min analys av empirin har jag valt en hermeneutisk ansats. Hermeneutiken är lämplig att använda när syftet med studien är att få tillgång till informanternas egna upplevelser av fenomenen (Fejes, Thornberg, 2017), vilket jag tyckte stämde väl in på vad jag vill undersöka i den här uppsatsen. Hermeneutiken som metod tillåter mig att sträva efter att bättre förstå den situation som jag undersöker. Vad är det som hindrar mottagande samhällen, och då specifikt Sverige att ta tillvara på den kompetens och de perspektiv som flyktingar kommer med? Jag vill med min undersökning bättre förstå vad det är som gör att flyktingar hamnar i en passiv position i det nya landet, ibland i årtal eller decennier efter att flykten avslutats. Under uppsatsen försöker jag att utvidga min horisont men vet att jag aldrig kommer undan min egen roll och utgångspunkt men jag strävar efter reflexivitet inför deltagarna som jag intervjuat och inför uppsatsens läsare. Jag använder mig av den hermeneutiska spiralen där en ständig pendling sker mellan det empiriska materialet och litteraturen. För varje pendling gräver sig spiralen djupare ner och fördjupar därmed tolkningen (Fejes, Thornberg, 2017).

4.1 Reflektioner runt metoder och etiska övervägande

Min intention var att genom tolkningen få möjlighet att öka förståelsen i den mån det varit möjligt av intervjupersonernas erfarenheter samt perspektiv och på ett systematiskt sätt analysera de intervjuades erfarenheter i ett sökande efter ett svar på uppsatsens forskningsfråga. Min forskningsstrategi är alltså kvalitativ till sin natur och strävar efter en förståelse av den sociala verkligheten på grundval av hur deltagarna i en viss miljö tolkar denna verklighet (Bryman, 2011). Den första tolkningen av de intervjuades berättelser uppstod spontant redan under intervjusamtalet och fortsatte sedan under transkriberingen av ljudfilerna till text. Det var först under den senare som jag upplevde att jag verkligen hörde vad de intervjuade sa eftersom jag under intervjuerna var så upptagen med mina egna frågor och tekniken runt inspelningen särskilt när jag fick problem med ljudet vilket hände under en intervju. Tolkningen skedde därför i olika vågor och jag kan i efterhand tydligt se hur den hermeneutiska spiralen på ett naturligt sätt blev en del av tolkningsarbetet. Ett metodologiskt ställningstagande som jag vill belysa är det faktum att jag tydligt kunde uppleva en skillnad i sättet de intervjuade beskrev

sina erfarenheter i förhållande till ifall de visste vem jag var sedan tidigare eller ifall jag var en okänd person som de fått kontakt med via en mejlförfrågan. De som var bekanta med mig sedan tidigare berättade saker som kan upplevas som kontroversiellare, någon sa också: ”det här ska du nog inte skriva” när man sagt något som man själv upplevde som kontroversiellt. Till skillnad mot de som inte hade ett ansikte på mig som var betydligt formellare och ”korrektare” i sitt sätt att prata med mig. Detta kan påverka sättet som man beskriver sina erfarenheter. Från min sida var jag noga med att påpeka att intervjuerna skedde anonymt och att jag i uppsatsen inte kommer att skriva namn på de intervjuade personerna, namnet på den verksamhet de arbetar i och inte heller i vilken stad som de är verksamma. Detta för att alla deltagare skulle känna sig trygga att dela med sig av sina erfarenheter. Då alla verksamheter, utom Arbetsförmedlingen och det kommunala vägledningscentret är beroende av att visa upp och rapportera om en välfungerande verksamhet till sina finansiärer som i alla fall utom ett är just Arbetsförmedlingen finns det en överhängande risk att man förskönar sina upplevda erfarenheter i förhållande till sitt uppdrag ifall intervjuerna inte skulle ha varit anonyma. Även Arbetsförmedlingen och det kommunala vägledningscentret är troligtvis tvungna att rapportera sina resultat men relationen till att få ut en ersättning per fall eller timme är inte lika explicit som hos de verksamheter som är underleverantörer till Arbetsförmedlingen, där det rimligtvis blir mycket viktigt att hålla sig väl med sin finansiär. Det har därför varit viktigt för uppsatsens studie att alla deltagare har vetat om att intervjuerna skedde anonymt. Jag beskriver här nedan deltagarna i intervjuerna på ett övergripande sätt med syftet att ge läsaren en bild av informanterna och från vilket perspektiv de kommer. Alla har fått ett fingerat namn.

4.2 Presentation av informanterna

Anton. Deltagare ett är en man i 35-årsåldern med svensk bakgrund. Han är utbildad studie- och yrkesvägledare, något han kallar för SYV:are flera gånger under intervjun när han beskriver den yrkesgrupp han tillhör och deras förhållande till sitt uppdrag. Deltagare ett kommer i uppsatsen att kallas för Anton. Han arbetar på ett kommunalt vägledningscenter i en svensk stad där han och hans kollegor ger information om studier och vägar till arbete, vilka oftast inkluderar studier. Som studievägledare har Anton också fördjupande vägledningssamtal med sina klienter där syftet är att föda nya tankar och uppmuntra klienten att ifrågasätta varför hen tänker som hen gör rörande yrken och studier för att på djupet nå fram till vilken yrkesväg klienten ska satsa på. Anton beskriver det som en konflikt i hans yrkesuppdrag där både klienter och arbetsgivare ofta vill att han som studie- och yrkesvägledare nästan uteslutande ger snabb

information om studier till klienterna medan han själv då upplever att han egentligen inte utför det arbete som en studie-och yrkesvägledare ska, vilket är de djupa vägledningssamtalen. Det kommunala vägledningscentret som Anton arbetar på tar emot klienter med alla bakgrunder men han uppskattar att cirka 50% har en flyktingbakgrund.

Eva. Deltagare två är en kvinna i 55-årsåldern med svensk bakgrund som är en av tre chefer på ett privat utbildnings-och coachingföretag som finns på ett antal orter i Sverige. Företaget erbjuder i dagsläget det som kallas yrkessvenska, där SFI och en yrkesutbildning kombineras samt Stöd-och matchning, vilket är en insats där arbetslösa ska vägledas till arbete. Företaget deltar i offentliga upphandlingar och beroende på om de vinner eller förlorar upphandlingen skiftar de uppdrag som företaget arbetar med. Uppdragen har alltid en huvudman som bestämmer reglerna för verksamheten och till vilken underleverantörerna rapporterar. I det aktuella företagets uppdrag som SFI-anordnare rapporterar man till kommunen och i uppdraget Stöd-och matchning rapporterar de till Arbetsförmedlingen. Deltagare två kommer i uppsatsen att kallas för Eva. Hon arbetar mest med insatsen Stöd-och matchning som riktar sig till arbetslösa och hon uppskattar att omkring 30% av deltagarna har en flyktingbakgrund.

Amanda. Deltagare tre är en kvinna i 35-årsåldern med svensk bakgrund som är engagerad i en ideell förening som arbetar med att sprida hälsofrämjande aktiviteter till utsatta grupper. Hittills har de riktat sig till asylsökande, nyanlända, äldre på äldreboende, papperslösa ungdomar och långtidssjukskrivna. Främst erbjuder föreningen yoga men de har också haft kurser som tagit upp andra hälsorelaterade ämnen som kost, sömn och stress. Deltagare tre kommer i uppsatsen att kallas för Amanda. Föreningen som hon är engagerad i har samarbetat med andra föreningar vilka har deltagit i insatser från Arbetsförmedlingen eller så har Amandas förening själva i perioder haft aktiviteter som finansierats av Arbetsförmedlingen, vilket gör dem till en del av den ideella sektorn som är underleverantörer till Arbetsförmedlingen. Det yttersta syftet med aktiviteterna är att leda de nyanlända till svensk arbetsmarknad. Att förbättra sin hälsa kan då vara ett steg på vägen till att nå det målet. Amanda uppskattar att omkring 90% av deras deltagare har en flyktingbakgrund och att 95% är kvinnor.

Lennart. Deltagare fyra är en man i 55-årsåldern med svensk bakgrund som är projektledare för ett hälsoprojekt i ett område i en svensk stad som klassas som socioekonomiskt utsatt. Projektet är ett samarbete mellan kommunen, universitetet och Apoteket i den aktuella staden. Idén kommer från en studie som gjordes vid universitet som visade att hälsa är ojämnt fördelad

i staden. I vissa bostadsområden råder en klart förhöjd risk för flera ohälsotillstånd som till exempel diabetes, förhöjt blodtryck, smärt-och stressrelaterade ohälsotillstånd. Deltagare fyra kommer i uppsatsen att kallas för Lennart. Han beskriver hur projektet arbetar på ett communitybaserat arbetssätt där de utgår från de boende i området som själva formar grupper som i workshopform tar fram vilka projekt de vill arbeta med. Exempel på projekt som kommit fram ur processen är ett språkcafé där man övar på svenska, hälsoprojekt där experter från olika myndigheter eller doktorander från universitet har teamat upp med en deltagare från workshopen och utvecklat informationsprojekt om kost, motion eller hur man får tillgång till de tjänster som rör hälsa som välfärdssystemet erbjuder. Andra projekt handlar om matlagning, musik eller yoga. Lennart säger att nästan alltid finns det någon som har tillräcklig kunskap i workshopgruppen som kan leda projektet. Han uppskattar att omkring 150 unika deltagare deltar i aktiviteter som fötts ur projektet varje vecka, en klar majoritet är kvinnor och Lennart uppskattar att nästan 100% av de som kommer har en erfarenhet av flykt någon gång under sina liv. Hans egen roll är att delta i en operativ grupp i projektet. Fram till våren 2020 har man varit finansierade av Länsstyrelsen men det projektet är nu avslutat och därför svävar man i ovisshet över projektets fortlevnad och på vilket sätt det kan ske och vem som kan vara finansiär.

Sarah. Deltagare fem är en kvinna i 45-årsåldern med en bakgrund i ett land i Mellanöstern. Hon arbetar på en organisation som vägledare i olika projektet som vänder sig till människor i utanförskap. En majoritet av projekten vänder sig till ungdomar som inte studerar och inte arbetar och som står långt från arbetsmarknaden. Deltagare fem kommer i uppsatsen att kallas för Sarah. Nu arbetar hon i ett projekt för ungdomar som lider av psykisk ohälsa på olika vis. Alla ungdomar har invandrarbakgrund men en majoritet är andra generationens invandrare men det finns även några som är nyanlända. Projekten har olika finansiärer och får därför olika utformning, de vanligaste finansiärerna är kommunen, Arbetsförmedlingen och Europeiska socialfonden. Sarah berättar i intervjun om erfarenheter från att arbeta med ungdomarna som lider av psykisk ohälsa men hon berättade också mycket från ett tidigare projekt som hon var vägledare i vilket riktade sig till nyanlända kvinnor inom Etableringsprogrammet. Kvinnorna kom oftast från Syrien och många befann sig i en enorm stress med trauma bakom sig och särskilt de vars barn inte var med dem utan barnen befann sig i något annat land. Sarah talar arabiska och kunde därför ha en direkt språklig kontakt med kvinnorna. Arbetsförmedlingen var finansiären men la ner projektet år 2018. I projektet som riktade sig till nyanlända kvinnor hade 100% en bakgrund som flyktingar medan i det nuvarande projektet som riktar sig till ungdomar är en minoritet flyktingar medan en majoritet är andra generationens invandrare.

Elena. Deltagare sex är en kvinna i 50-årsåldern med en bakgrund i ett land i östra delen av Europa. Hon arbetar som arbetsförmedlare på ett lokalkontor på Arbetsförmedlingen i en svensk stad. Deltagare fem kommer i uppsatsen att kallas för Elena. Arbetsförmedlingen delar in sitt arbete i olika program som styrs av förordningar och lagar. Elena arbetar med Etableringsprogrammet som riktar sig till nyanlända, vilket man klassas som de första 24 månaderna man är i Sverige. Elena arbetade tidigare med kartläggning, vilket innebär det första mötet mellan Arbetsförmedlingen och den arbetssökande. Arbetsförmedlaren och den inskrivne går då igenom den senares utbildningsbakgrund och arbetslivserfarenhet för att få en bild av hur personen står i förhållande till den svenska arbetsmarknaden. Därefter upprättas en plan som syftar till att den arbetssökande ska bli matchbar mot arbetsmarknaden. Insatserna kan vara några av de som nämnts att andra av uppsatsens informanter arbetar med, det kan också vara SFI, samhällsorientering, validering av utländska betyg, komplettering av utländsk utbildning med fler. Nu arbetar Elena med att följa upp den kartläggning och planering som hennes kollegor sedan tidigare gjort och ser var i processen de arbetssökande befinner sig. Elena har också mycket kontakt med den kommunala vuxenutbildning då de är en underleverantör till Arbetsförmedlingen och arrangerar många av de kurser som ingår i Etableringsprogrammet som SFI och samhällsorientering. En klar majoritet av de som är inskrivna i Etableringsprogrammet har en flyktingbakgrund.

5 Resultat

I den här delen presenterar jag ett antal teman som jag har kunnat utläsa från de kvalitativa intervjuerna.

5.1 Återspeglning av en global och lokal ojämlikhet

Alla de intervjuade deltagarna i uppsatsen arbetar på organisationer, verksamheter och myndigheter som finns till för att hjälpa flyktingarna i Sverige. Deras uppdrag är att vägleda, guida, stötta och inspirera. De vittnar om lyckade exempel men också om problem. Vägledaren på det kommunala vägledningscentret, Anton beskriver en situation där personer med flyktingbakgrund kommer till honom och ber om hjälp med snabbaste vägen till ett jobb, vilket jobb som helst för att snabbt kunna börja tjäna pengar:

” Det här med att bara skaffa ett jobb, den marknaden i Sverige försvinner mer och mer, det blir alltmer karriärbaserat och att du faktiskt måste investera väldigt hårt för att kunna bygga upp den kompetens som krävs för att du ska ha ett hyfsat välbetalt jobb och om man kollar på arbetsmarknaden så ser man det, man ser att det är

högutbildade vi saknar, det är specialistkompetenser vi saknar, det är inte så konstigt i ett litet skitland som Sverige om vi ska tävla på en global marknad så är det ju det som behövs, vi behöver den höga kompetensen. Det är det som kan bli så konstigt i snack om flyktingar och att de ska komma hit och att vi behöver folk i Sverige som kan jobba, ja det behöver vi men hur många av de här personerna kommer att kunna ta de här jobben? Jag menar inte att vi inte ska ta emot flyktingar för det är klart att vi ska men ibland är detta ett ganska dåligt argument för att flyktingar ska få komma hit det här med att den svenska arbetsmarknaden behöver fler arbetssökande för hur många av dem (flyktingarna) kommer att kunna ta de här jobben där vi har en ganska stor brist, sjuksköterskor, mattelärare, alla kvalificerade välfärdsyrken?”.

Studie-och yrkesvägledaren vittnar om en situation där flyktingarna kommer från en typ av samhällen där det har fungerat att sälja sin tid och energi som arbetssökande för vilket arbete som helst, det vill säga ett okvalificerat arbete. Dessa arbeten existerar knappt i Sverige eftersom vi har utkontrakterat de till fattigare delar av världen som gör dem för en billigare lön. Sverige är ett av de länder som befinner sig högst upp i den globala näringskedjan medan många av flyktingarna som kommer hit ursprungligen är från länder som befinner sig längre ner i kedjan. En återspeglning av en lokal ojämlikhet inom länder visar sig också i materialet. Vägledaren Sarah berättade om de skillnader i attityd hon mötte hos de nyanlända kvinnorna beroende på om de kom från landsbygden eller en stor stad:

”Många kommer också från Syrien, jag kunde se stora skillnader på varifrån man kommer, är det Damaskus eller utanför, landsbygden, då kan det faktiskt finnas där kulturella skillnader. Även utbildningsgraden kan skilja sig, många kvinnor kanske som kommer från huvudstäder eller stora städer de är framåt och de kanske har jobbat, är utbildade, akademiker och så kommer de hit och förväntar sig att de vill fortsätta med det som de gjorde där(.....)

”Bland de som kommer från landsbygden där hittar man analfabeter till exempel, du vet den starka kvinnorollen är så väl etablerad hos de här kvinnorna så att de kunde känna ibland att komma hit och ta en annan roll, de hade ett motstånd mot det på något sätt, en del av dem. Medan andra tvärtom, tvärtom, kanske de kunde känna att ”det här fick jag inte lära mig och nu vill jag passa på att göra detta för här har jag möjlighet att göra det, här erbjuds det för kvinnorna”. Så det var olika inställningar som man kunde se bland kvinnor som kommer från landsbygden”.

Sarah beskriver en skillnad mellan stad och landsbygd men också en ojämlikhet mellan män och kvinnor. Tillräckligt många av flyktingarna kommer från lokala miljöer där kvinnorollen är rigid för att temat skulle dyka upp i flera av intervjuerna. Sarah tycker att hon framför allt ser mönstret hos kvinnor som kommer från landsbygden:

” De kvinnor vars föräldrar hade en utbildning ville själva skaffa sig en, de var inte så begränsade som andra som mera uttryckte att det räcker med det som vi redan kan. Kvinnor ska vara på ett visst sätt och något annat går inte, och ska man prioritera så prioriterar man så klart det första som man är van med, helt enkelt”.

Studie-och yrkesvägledaren Anton uttryckte en frustration över att den djupare dimensionen av ett vägledningssamtal vilket innebär att en person ifrågasätter sina egna tankar och val inte går att mäta medan att den mer tekniska delen som att sätta upp en studieplan går att mäta. Han gav

uttryck för att det var vanligt bland kvinnor med flyktingbakgrund att de initialt sa att de ville bli barnskötare men sedan under vägledningssamtalet insåg att det finns andra valmöjligheter för dem i Sverige:

” Men du har lyckats om du har folk som säger: ” först tänkte jag bli barnskötare, jag känner mig hemma med barn men jag skulle vilja bli förskolelärare nu” om du har fått fram det i ett samtal då har du lyckats skulle jag säga. Men sedan kan det komma andra aspekter, din man kanske tycker att du ska bli barnskötare. Alltså du kan ha en person som efter ett vägledningssamtal gått från att vilja bli barnskötare till att bestämma sig för att bli förskolelärare, ringer sedan tillbaka och säger ”nej, jag ska bli barnskötare eftersom min man säger att jag måste det”.

5.2 Informell kunskap undervärderas

Ett annat tema som dök upp i flera av intervjuerna som en förklararing till den negativa synen på flyktingars kunskaper var inställningen till informell kunskap. Under intervjun med den anställda på Arbetsförmedlingen, Elena sa hon så här:

”Den målgrupp som jag jobbar med inom Etableringen, jag tror att det handlar väldigt mycket om att inte bara titta på formella kompetenser utan på vad är man är intresserad av, vad man har gjort utan att det har varit registrerat någonstans, något man inte har betyg på. Det är väldigt viktigt att ställa frågor lite på annat sätt...(…) Man kan träffa en person som inte har någon formell arbetslivserfarenhet och så ställer man flera frågor och så visar det sig att man är otroligt intresserad av matlagning och speciellt bakning och så pass att man har till exempel en egen blogg där man lägger ut bilder och texter kring vad man gjort och andra människor skickar in men samtidigt har man inte jobbat formellt tidigare. Men på det här intresset kan man bygga vidare, man kanske kan rekommendera yrkesutbildning inom det området, till bagare, varför inte?”.

Anton på vägledningssentret var inne på liknande tankar: ”...informell kunskap är vi fruktansvärt dåliga på att prata om. Vi pratar väldigt lite om det (informell kunskap). Men vi pratar i samhället mycket om titlar, många har svårt att prata om sin formella kunskap, vad är du egentligen bra på? ”Hm, jag är ingenjör”. Vad du har tagit till dig av utbildningen är ju egentligen viktigare än pappret som säger att du har gått utbildningen. Det är egentligen samma för informella kunskaper, jag till exempel arbetar på mitt arbete även med IT men det har jag ingen formell utbildning i utan det kommer av intresse.”

Chefen på det privata företaget som är underleverantör till Arbetsförmedlingen, Eva sa så här när hon fick frågan om hon kan komma ihåg ett fall där de lyckades agera särskilt bra:

” Om det är något som känns helt rätt är när vi får personer som inte har yrkesarbetat formellt som just har varit hemmafruar som man säger, som vi jobbar jättemycket med att de ska skriva ner vad de har gjort och att de kanske aldrig har gått i skolan, kan inte läsa och skriva på sitt modersmål och har inte yrkesarbetat. Men att de beskriver vad det är som de har gjort och att man i det hittar kompetenser som man matchar mot arbetsgivare och det går hur bra som helst! De känns på något sätt, tycker jag som dom bästa, mest lyckade exemplen. För det är ju så lätt att man bara säger: ”men här har vi en person som aldrig har gått i skolan och aldrig har jobbat och som har en jättelång väg och kommer inte ut i jobb” och så dömer man ut dem på något sätt.”

Projektledaren Lennart som arbetar i en socioekonomiskt utsatt stadsdel säger så här när intervjun går in på ämnet flyktingars kunskaper:

”...man blir inte efterfrågade på sin kunskap, det är en sak. Inte känna att det finns sammanhang där ens kunskap blir synlig eller får plats eller värderas och då är det lätt, tänker jag att få uppfattningen om att den kunskap jag har inte är värd någonting. Och naturligtvis, om jag inte känner att min kunskap är värd någonting så visar jag ju inte heller den för någon, det finns ju ingen poäng. Det tycker jag att det finns många exempel på, när, om vi lyckas att skapa ett sammanhang där jag känner att min kunskap efterfrågas, den är viktig, den är relevant, jag har en röst, då blir min kunskap också en resurs.”

5.3 Ickesvensk akademisk kunskap undervärderas

Det här temat kom upp både runt samtalsämnet att högutbildade flyktingar har svårt att komma till sin rätt i Sverige och i sammanhanget att akademikerna tar lågkvalificerade arbeten och tränger på så vis undan de som har en kort utbildningsbakgrund som skulle kunnat ta de arbetena istället. Chefen Eva säger så här:

”Jag tycker just att de akademiska yrkena är knepigare absolut och om man då pratar om flyktingar så är det ju ofta de som inte ens har med sig sina papper, alltså att de inte har hunnit det och inte kan det nu (få tag på sina dokument, betyg) och då är vägen jättelång för att komma till samma jobb som man har haft (i hemlandet).”

Sedan svarar hon på frågan om hon kan beskriva processen för en flykting med akademisk bakgrund som saknar dokument som styrker examina:

”Mm, men det är ju det som är tråkigt, det finns ju inga vägar idag. Det går ju inte att validera det. Det finns valideringar på alla yrkesutbildningar där man just kan tillgodogöra sig alla poäng liksom och få en nästan komplett utbildning utan papper men i den akademiska världen finns det inte.”

Studie- och yrkesvägledaren Anton svarar här på frågan om det finns situationer där regler motsäger varandra eller där regler inte verkar matcha verkligheten:

”Ja, vi kan titta på PRIO-vägar, alltså hur man prioriteringar vem som ska få studera på Komvux. Där prioriteras de som är lågutbildade och vi förstår varför det är viktigt MEN det innebär också att någon som kanske har jobbat som journalist, det finns ju de som är högutbildade som har svårt att få jobb och journalist är ett av de jobben, och en person men den bakgrunden kanske bestämmer sig för att bli undersköterska istället. Man kanske har provat att jobba timmar inom vården och tycker om det och vill nu bli undersköterska, okej, och så söker kanske den personen det och kommer aldrig in för att den är högutbildad och samma problem har många flyktingar, man har en hög utbildning, kanske inom ett område som inte är så stort i Sverige eller som skiljer sig markant ifrån Sverige eller kräver stora kompletteringar, revisor är ett sådant exempel, läkare kan kräva många kompletteringar och vara en lång väg också och inte minst för att det är på ett nytt språk, så det finns väldigt många högskoleutbildade som inte kommer till sin rätt så kanske de väljer att omskola sig inom en yrkesutbildning, men sorry, det blir samma sak där. Men det kanske kommer att förändras, det har vart en utredning som kom fram till att det här är ganska dumt och att det borde bli mer av en bedömningsfråga”.

5.4 Regelstyrt

När de intervjuade blev tillfrågade om problem som kunde uppstå i deras arbete hänvisade flera till regler som man upplevde inte hade ett gynnsamt resultat för den egna verksamheten och/eller för flyktingarnas integration. De både ideella organisationerna vars engagerade/anställda deltagit i uppsatsens studie har drivit eller driver projekt som är finansierade av Arbetsförmedlingen. Även det privata coaching- och utbildningsföretaget är en underleverantör till Arbetsförmedlingen. Dessa tre deltagare framförde kritik till regler eller tolkning av regler eller en attityd hos Arbetsförmedlingen. Sedan år 2010 ansvarar Arbetsförmedlingen för det så kallade Etableringsprogrammet vilket erbjuder insatser till nyanlända de första två åren de är i Sverige. Insatserna är kopplade till en ersättning som betalas ut av Försäkringskassan. Etableringsprogrammet ska som regel vara på heltid, det vill säga den nyanlände ska vara aktiv i Arbetsförmedlingens insatser 40 timmar i veckan för att få full ersättning. Insatserna ska syfta till integration och ett närmande av arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingens underleverantörer framförde kritik under intervjuerna till främst aktivitetskravet på 40 timmar i veckan men även till annat agerande från Arbetsförmedlingen som man upplevde satte käppar i hjulet för den egna verksamheten. Elena som är anställd på Arbetsförmedlingen förde i sin intervju fram det perspektiv man som anställd på en myndighet har i förhållande till de som verkar under myndigheten som leverantörer. Här svarar chefen på coaching- och utbildningsföretaget, Eva på om det finns situationer där regler motsäger varandra eller där regler inte matchar verkligheten:

” Hm, ja men det man kan känna med Arbetsförmedlingens regler är ju att, om man tänker på deras övergripande mål så handlar det om att de vill få ut folk i jobb, det är ju deras uppdrag och sedan när man går ner nästa steg så blir det viktiga för dom när det gäller flyktingar att de ska ha heltidsaktiviteter. Ibland kan vi känna att det viktiga är ju inte tiden, alltså du vet, de får pussla och springa emellan aktiviteter, du ska vara här och sen där och sen här och alltså på något vis tappar man ju målet. Man ska ha 40 timmar i veckan späckat i sitt schema och det blir viktigare än att se vad individen behöver för att komma till ett jobb. Det tycker jag egentligen är det största problemet med Arbetsförmedlingen. Alltid. ”

Amanda som arbetar med hälsofrämjande insatser, främst yoga till utsatta grupper sa så här:

”Det har ju ibland varit svårt att få fram vårt budskap till målgruppen för att det har saknats en tolk på Arbetsförmedlingen när vi varit där för att presentera vår aktivitet eller att tolken har tolkat konstigt enligt den syriska kvinnan som arbetar med oss, men det kan ju också ha varit så att hon inte har förstått vad jag har sagt på svenska, det är svårt att veta åt vilket håll det går, äh, kanske att de inte är förberedda (på Arbetsförmedlingen). Det ska fungera så att handläggarna ska plocka ut de som de tror kan vara intresserade av vår aktivitet och det

bygger ju då på att handläggaren vet vad aktiviteten innebär och det kan väl ibland kännas som att det inte är helt solklart att det är så liksom. Det är ju mycket det här att de (flyktingarna) får göra den här aktiviteten som vi erbjuder som en del av sin Etablering och det är många som ställer frågor som till exempel: ”måste jag göra det här också?” liksom...(...) ”Det finns ju uppenbart en stor liksom trötthet hos de arbetsökande, liksom ”måste vi göra det här?” det finns ju kanske en liten liksom en föräldra-barn-attityd: ”nu måste ni fylla i det här pappret” så på det sättet.”

Här svarar Sarah på samma fråga som chefen på coachingföretaget svarade på ovan, om det finns regler som motsäger varandra:

”...det kan jag inte riktigt komma på mer än att när jag arbetade med kvinnorna, jag sa själv till Arbetsförmedlingen när vi träffades att det är synd att skicka en kvinna till oss som bara får stanna i projektet i en eller två månader och sedan så skickas hon till ett annat projekt bara för att, vad ska man säga, att en (handläggare) på Arbetsförmedlingen tycker att det här borde hon göra och så kanske den arbetsförmedlaren slutar och så kommer det någon annan istället och så har man inte följt upp den personen. Många fick sluta och nya kom in och man följde inte upp riktigt, man träffade aldrig personen, eller så träffades man bara en gång under etableringstiden och sedan, då blir det liksom en miss.”

När Elena på Arbetsförmedlingen ska svara på frågan: ”Hur ofta måste du i arbetet hålla dig till en policy eller andra typer av formella regler?” där alla de andra intervjuade har svarat ”nej, inte så ofta” eller ”bara Arbetsförmedlingens regler” svarar hon:

” Jag måste hela tiden förhålla mig, alltså det beror på vad du menar med policy? Men du förstår att varje beslut jag tar grundar sig i någon lagstiftning, allt jag gör måste kunna motiveras med till exempel en förordning, vi kan säga Etableringsprogrammet regleras av en lag och flera förordningar och utifrån det har vi våra handläggare som hjälper oss att tolka. Alltså varje fråga som vi avgör grundar sig i förordningar som grundar sig i lagen, så det är hela den här kedjan. Just den biten av arbetet tar väldigt mycket tid att fatta beslut, att göra rätt bedömningar utifrån lagstiftning, alla våra beslut ska kommuniceras, om det handlar om någon sanktion så ska det kommuniceras innan så att personen får möjlighet att komma med invändningar eller kommentarer, det finns en gång för varje beslut. Alltså det räcker att läsa förvaltningslagen bara den ger en väldigt bra bild av hur en myndighet oavsett vilken myndighet i Sverige det är, kollar du på förvaltningslagen så beskriver den väldigt bra hur en myndighet ska agera och det är ju vår utgångspunkt. För att den demokratiska processen ska följas och ingenting ska hända i ditt ärende som du inte är medveten om. Det gäller även de som är nya i Sverige och inte är så bra på svenska så behöver vi på något sätt se till att information, att de får information.”

Integrationens guider verkar närma sig sitt arbete med lite olika perspektiv och förutsättningar. Där finns både det mänskliga mötet men där finns också mötet med lagar och förordningar. Projektledaren Lennart som arbetar i en utsatt stadsdel sammanfattar nog de synpunkter som några av de andra deltagarna framförde här ovan när han förordar ett communitybaserat arbetssätt, där människorna som ingår i ett community själva framför sina behov och önskningar:

”...om vi menar allvar med att, alltså verkligen på allvar utgå från människors egna berättelser och är beredda på att verkligen ta det på fullt allvar och skapa verksamheter utifrån dom förutsättningar och behov som finns, så är det svårt eftersom olika organisationer har så avgränsade uppdrag utifrån hur man inifrån sin organisation har tolkat sitt uppdrag. Det finns liksom en konflikt där, inneboende konflikt där skulle jag säga när man kanske inte utgår från helheten utan utgår från att man har ett uppdrag att arbeta med en viss del av verkligheten.”

5.5 Framgång mot alla odds

Ett annat tema handlade om förebilder och en möjlighet för målgruppen att identifiera sig med ledaren för aktiviteten. De deltagare som arbetar på en organisation som anställt någon som har samma eller en liknande bakgrund som målgruppen upplevde det som ett positivt exempel som berikat den egna organisationen och gjort det lättare att nå ut till flyktingarna. Amanda som arbetar med hälsofrämjande aktiviteter för utsatta grupper beskriver det så här:

”...att vi rekryterade en kvinna från Syrien som ofta brukade komma på våra yogaklasser och hon tyckte verkligen mycket om dem och hon hade och har ett stort intresse för yoga, att vi rekryterade henne som brobyggare och att hon kunde lite mer svenska än många andra av de som kom på våra aktiviteter gjorde att hon kunde översätta litegrann och blev en brobyggare. Vi bekostade en kortare yogalärarutbildning för henne och sedan började hon undervisa själv och hennes yogaklasser är mycket populärare än någon av oss andra. Ja, det är väl ett lyckat exempel. Det var ett sätt att skapa en bro mellan oss och målgruppen. De andra deltagarna som oftast är kvinnor med flyktingbakgrund kan relatera till henne på ett sätt som de inte gör till oss andra lärare i projektet.”

Projektledaren Lennart beskriver deras arbetssätt i projektet som sker i workshopform:

”...mönstret är att det som lyckas är det som kommer ut ur processen som involverar deltagarna från grunden för att bygga aktiviteten och det innebär också att ...vi vet inte från början vilka aktiviteter som kommer att komma ut men bygger från det som kommer fram, det skulle jag säga, det är grunden för att få en framgångsrik och delaktighetskapande verksamhet. Det vill säga det bygger på den kunskapen som finns i den gruppen som deltar.”

Sarah som arbetat med nyanlända kvinnor beskriver först hur projektet rekryterade en av deltagarna som utmärkte sig:

”Det var under sommaren 2017 då kom en deltagare från Irak till oss(...)Den här kvinnan som kom var utbildad som lärare i Irak och hon hade jobbat på en kvinnoorganisation för utsatta kvinnor och barn i Irak i 10 år och hon kunde inte (svenska?), hon hade varit i Sverige i två månader när hon hamnade hos oss så hon var riktigt färsk, nyanländ, kan man säga och det som var så bra med henne, alla besök vi gjorde, vi hade mycket såna studiebesök hos olika samhällsaktörer där särskilt nyanlända kan få hjälp och hon var verkligen en sån kvinna som tog till sig allt. Varje kontakt hon fick genom oss den utnyttjade hon, till exempel vi hade Cykelfrämjande som kom till oss och informerade och de kunde lära sig att cykla de som var intresserade. Och hon tog, du vet i Irak man cyklar inte som kvinna där, men hon ville verkligen göra det så hon tog med sig sina döttrar och gick dit och de lärde sig att cykla. Så hon var med allt, tog till sig av alla insatser och så fick hon sluta men sen blev det faktiskt så att i samband med det, efter en tid, några månader efter då kom den här ”extratjänstgrejen” (skattefinansierad insats

från Arbetsförmedlingen) (hon avslutar med att berätta att de anställde den här kvinnan under två års tid med hjälp av insatsen).

Den intervjuade vägledaren har själv en bakgrund i Mellanöstern vilket hon upplever har hjälpt henne mycket i hennes yrkesroll:

” Jag tror att kunskap faktiskt är väldigt viktigt, från båda håll kan man säga för att ändå kunna hjälpa de här kvinnorna som tillhör den här väldigt utsatta gruppen och det har visat sig inom forskning att det tar mycket längre tid för utlandsfödda kvinnor att komma in på arbetsmarknaden jämfört med en man, så tänker jag att väldigt mycket handlar om att förstå den här kvinnan också. Vad har hon för förutsättningar med sig? För jag menar vet man ingenting om dessa kvinnor, hur de tänker och vem de är, så blir det lite svårt att sätta insatser där man saknar förståelse. Jag menar, jag ska ge ett exempel, de här kvinnorna när de såg mig och mina andra kollegor som också var utländska, att vi har ett arbete, att vi kan svenska, när vi pratar om saker så säger vi ”det här har vi gått igenom” så förstår du? Det blir väldigt mycket trovärdighet för att vi är som de. Vi kunde ge den här kunskapen, eller vad ska man säga, den här informationen till dem där de kunde känna att hon har upplevt detta... Det är faktiskt väldigt bra och de har de själva sagt till oss ” att när vi ser er, när vi ser kvinnor som jobbar ute”, vi bjöd många gånger in föreläsare som kom från till exempel Bosnien, Palestina eller olika länder som har kommit en bra bit i Sverige och då kunde de känna hopp ” jaha titta kunde hon så kan jag”. Det skapar lite inspiration och hopp samtidigt och ja, det blir flera ringar på vattnet.”

5.6 Ser hinder istället för möjligheter

Slutligen tar jag upp ett tema som visade sig specifikt i intervjuerna med informanter som arbetar med ett tydligt arbetsmarknadsperspektiv, det vill säga Arbetsförmedlingen, det privata utbildnings- och coachingföretaget samt studie- och yrkesvägledaren. Temat handlar om arbetsgivarnas attityder. I alla sex intervjuer uppgavs att bristande kunskaper i svenska är det absolut största hindret för flyktingar att nå den svenska arbetsmarknaden. Men sedan sa studievägledaren Anton så här:

”...till exempel om en person är bra på att laga mat men om språket inte finns där så faller väldigt många. Är det rättvist? Nä, ibland inte för man kan klara rätt mycket utan språk och arbetsgivarna skulle kunna vara öppna för det men faktum är att en bra kommunikation underlättar väldigt mycket.”

Eva på coachingföretaget var bekymrad över svårigheterna för flyktingar med akademisk bakgrund som inte har med sig betygen och alla de svårigheter som då uppstår på vägen mot att kunna arbeta med sitt forna yrke. Hon beskrev det som anledningen till att läkare och ingenjörer kör taxi i Sverige. Den enda lösningen för akademiker som inte kan styrka sin utbildningsbakgrund med dokument är enligt Eva öppensinnade arbetsgivare. På frågan vad man som akademiker ska göra i en sådan situation sa hon:

”...då handlar det om att man måste komma in på arbetsmarknaden utan att ha de här papperna med sig så då är det ännu viktigare med bra arbetsgivare och just få jobba in sig och få bevisa vad man kan”.

Hon efterlyser arbetsgivare som vågar välkomna flyktingar in som på plats får visa sina kunskaper. Studievägledaren Anton pratade om arbetslösa ingenjörer trots att ingenjörsfacken uppger att det behövs många nya inom deras skrå. Som anledning till att de går arbetslösa sa han så här:

” Man kan inte marknadsföra sig, man kan inte beskriva sin kompetens, man är osäker, språk, rasism så klart, alltså vi vet att den finns.”

Min följdfråga blev om han upplever att rasism är en vanlig orsak och han svarade:

” Det är svårt att säga, det är ju inte så många som säger: ” nej, jag är rasist så jag kommer inte att anställa dig” men det är klart att det finns där men jag tror också som sagt att vi är så dåliga på att berätta om vår kompetens. Sedan från arbetsgivarnas sida så kan det vara att man mycket går på känsla, man väljer någon som är lik en själv, det blir någon slags indirekt rasism, kanske inte menat som det.”

Elena på Arbetsförmedlingen tycker sig däremot uppleva en större öppenhet hos svenska arbetsgivare nu än när hon började som arbetsförmedlare:

”...bara på den tiden som jag har arbetat inom Etableringen så har det, tror jag hänt stora förändringar på arbetsmarknaden. Jag minns att vi hade mycket oftare diskussion om i början av mitt arbete med nyanlända, med mina kollegor, pratade om att det var svårt att ordna praktik och det var mycket prat om språk och så är det fortfarande inom en del yrken där det finns säkerhetsaspekter till exempel att man måste kunna läsa instruktioner men jag upplever mycket mer öppenhet nu och jag tror att det både handlar om, det behövs arbetskraft och det har varit högkonjunktur i flera år. De som vi jobbar med står ofta en bit från arbetsmarknaden, men vi bygger på det som finns och jag tror att arbetsgivare får större och större insikt i det, där behöver vi någonstans kompromissa.”

6 Diskussion och analys

Här följer nu en diskussion kring uppsatsens resultat med utgångspunkt i Kabeers empowermentteori som presenterades i teoriavsnittet. Diskussionen är därför uppdelad i de tre delar som överensstämmer med Kabeers teori. Jag använder mig även av de andra teorierna som jag presenterat, kritisk pedagogik och transkulturellt kapital när de kan bidra till att öka förståelsen. I denna del försöker jag svara på hur flyktingars kunskaper bättre kan tillvaratas, samt hur fältet upplever den komplexa situation de navigerar i, om agens finns och kan utvecklas, samt ett undersökande av den kunskapssyn som råder och om pedagogiska teorier kan verka transformerade.

6.1 Resurser

Det svenska systemet för flyktingmottagande och vägledande insatser som syftar till integration där man möter flyktingars kunskaper och validerar dem är hårt styrd. Lokala aktörer, både kommunala, privata och ideella kan i detaljerna vara relativt fria, det vill säga exempelvis hur man väljer att bemöta flyktingarna, med vilken attityd, om man under rubriken ”hälsa” väljer att erbjuda yoga eller information om kost. Med spelreglerna för hela diskursen kommer från central, hög nivå, via myndigheter men ytterst från riksdag och regering och är hårt reglerad. Synen på flyktingars kunskaper är alltså en politisk fråga och en ganska komplex sådan. Det är därför Arbetsförmedlingen får en sådan central roll och blir en maktfaktor som det gäller att hålla sig väl med. Både för arbetssökande som vill få ut sin ersättning och för de underleverantörer som erbjuder aktiviteter som ingår i Arbetsförmedlingens program, också deras ersättning beror på om deras rapportering godkänns av Arbetsförmedlingen. Som intervjun med arbetsförmedlaren Elena visade, är hon starkt styrd i sitt arbete, det handlar inte om fria tolkningar utan de beslut hon tar rörande sina klienter, som är nyanlända, sker via handläggare, förordningar och lagar. Även den som kontrollerar är alltså kontrollerad. Min forskningsfråga: *Hur kan vi bättre ta tillvara på flyktingars kunskaper?* möter i Kabeers empowermentteori under delen resurser svaret att fältets aktörer är hårt styrda av politiska uppfattningar som genom åren har materialiserats i lagar, regler och sätt som myndigheter agerar på. Under min rubrik ”Regelstyr?” i resultatdelen vittnar de deltagare som ingår i en verksamhet som är underleverantör till Arbetsförmedlingen att kravet som finns på att de inskrivna i Etableringsprogrammet ska delta i aktiviteter 40 timmar per vecka skapar en negativ attityd hos de arbetslösa. Amanda som är engagerad i hälsoprojektet säger att hon upplever en trötthet hos de arbetssökande och att deras spontana reaktion när de erbjuds en aktivitet med yoga kostnadsfritt är ”måste vi göra det också?”. Eva på det privata coachingföretaget tycker istället att det faktum att Arbetsförmedlingen arbetar i flöden gällande insatserna gör att det tar onödigt lång tid för de nyanlända att nå svensk arbetsmarknad. Eva anser att aktiviteterna skulle komprimeras på ett annat sätt för att korta ner tiden. Sarah som tidigare arbetade som vägledare för nyanlända kvinnor säger att projektet var framgångsrikt, men att det las ner av Arbetsförmedlingen år 2018. Deltagarnas svar visar att de opererar i en hårt styrd värld där resurser finns eller inte finns beroende på vad makten bestämmer. Förutom formella bestämmelser, påverkas fältet starkt av ekonomi. På den kommersiella sidan avgörs det av vilket företag som vinner den offentliga upphandlingen, vilket är den som möter kvalitetskraven och lägger det lägsta priset. Ett system som skulle kunna medföra negativa konsekvenser för kvalitén. Resurser i form av pengar finns inom området men uteslutande på grund av politiska beslut. Det är inget område som genererar sina egna resurser utan pengarna kommer uppifrån,

ytterst från staten vilket också får som konsekvens att fältet är i stark beroendeställning. Ytterst beror alltså fältets resurser på de svenska statsfinanserna i kombination med politiska beslut. Från ett ekonomiskt perspektiv beräknas flyktingmottanade initialt innebära ganska höga statliga utgifter, det kan handla om att ordna bostad, språkkurser, utbildningsinsatser, olika typer av försörjningsstöd men med tiden beräknas dessa kostnader sjunka och flyktingarna istället bidra till skattefinanserna i sitt nya land (Martin, Ruhs, 2019). För att det ska slå in måste flyktingarna börja arbeta och betala skatt. Det är ett rent krasst ekonomiskt perspektiv, sedan finns humanistiska som istället tar sin utgångspunkt i att den som är i nöd ska hjälpas av den som har möjlighet. Sverige har av The Migrant Integration Policy Index (MIPEX) rankats högst av 38 länder i avseende av integrationspolicys och som Europas bästa land på att möta flyktingars behov. I en internationell jämförelse har Sverige ett generöst ekonomiskt system för flyktingar som ger dem tid att landa i sitt nya hemland och att man inte med ekonomiska krav tvingas ut på arbetsmarknaden. Valfärdstjänsterna i Sverige är universella och en person som kommit som flykting och nyligen fått uppehållstillstånd har samma rätt att ta del av dem som infödda svenskar. Det ställs heller inga språk- eller kulturkrav för att få uppehållstillstånd, något som förekommer i vissa länder (Manhica, Berg, Almquist, Rostila & Hjörn, 2018) Dock har ett lagförslag lagts om just detta under år 2020. Trots ett välutvecklat välfärdssystem möter flyktingar som kommer till Sverige många utmaningar och en mycket svårintegrerad arbetsmarknad (Kogan, 2007).

Litteraturen lyfter en rad olika orsaker som förklarar till att flyktingar klarar sig dåligt på mottagarlandets arbetsmarknad. Här syns en förlust av kapital av olika slag som flykten gav upphov till, upplevda trauman, mental ohälsa, diskriminering och rasism i mottagarlandet, brist på sociala nätverk som är jobbskapande men framförallt en brist på humankapital. Eller snarare att man som flykting från en del av världen inte har det humankapital som efterfrågas i det nya landet, man har det som efterfrågades i hemlandet. Det här tog studievägledaren Anton upp i sin intervju, där han säger att han tycker att det är ett dumt argument som ibland lyfts i debatten, att Sverige behöver ta emot fler flyktingar för det finns många yrken där det råder brist på arbetskraft. Men flyktingarna har inte den kunskap som efterfrågas på den svenska arbetsmarknaden, om man generaliserar. Här kan man se en tydlig brist på det som Kabeer kallar för resurser. Mycket av en individs humankapital är landspecifikt. Att flytta eller ännu hellre fly till ett annat land innebär därför att kapacitet går förlorad. Den som flyttar går miste om sin praktiska lokalkännedom, sina nätverk och kontakter, och inte minst fördelen av att kunna språk, kultur och historia. Det kan också röra sig om skillnader mellan länder i hur ens

yrke utövas (Sjögren, Zenou, 2007). Stora skillnader finns mellan olika yrken, där en del är mera internationella till sin karaktär och därför lättare överförbara från ett land till ett annat medan andra som till exempel advokat och revisor är att betrakta som mycket landspecifika. En nyanländ person behöver därför ofta investera i sitt humankapital. Hur lätt eller svårt man uppfattar att det är skiljer sig naturligtvis mycket från individ till individ och även om man uppfattar att avkastningen är värd ansträngningen. Den första frågan som uppstår vid en reflektion är: hur får flyktingar som kommer till Sverige det humankapital som efterfrågas här? Studievägledaren Anton berättade under sin intervju om många insatser som görs från den svenska statens sida för att minska arbetslösheten. Dessa insatser är speciellt riktade mot invandrare eftersom man från myndigheternas sida är medveten om att det är i dessa grupper som en majoritet av arbetslösheten finns. Anton nämnde en nystartad utbildning till vårdbiträde som nu finns i staden han arbetar i, där man kombinerar studier i svenska med kurser i vård. Han sade sig förstå varför staten gör sådana satsningar men riktade även kritik mot att invandrare ofta uppmanas till att utbilda sig inom sektorer som cementerar redan existerande strukturer som att invandrare, om de får jobb ska det vara inom låginkomstyrken och invandrade kvinnor ska arbeta med vård av barn och gamla. Anton uttryckte också viss oro kring ”det sticker i ögonen på folk” att man kan få studera till vårdbiträde utan att kunna svenska och därmed kanske inte förstå den undervisning man tar del av och sedan konkurrerar man på arbetsmarknaden med andra som gått andra vård- och omsorgskurser. Eva som är chef på det privata utbildnings- och coachingföretaget berättade om de kurser i yrkessvenska som de erbjuder, vilka har samma upplägg som den utbildning till vårdbiträde som Anton berättade om. Man försöker genom dessa kurser förkorta tiden till arbete för invandrare genom att kombinera SFI-studier och yrkeskurser. Det är tydligt att det svenska systemet är medveten om den här situationen och satsar aktivt på att avhjälpa den. Det finns en rad arbetsmarknadsutbildningar som drivs på yrkesskolenivå via Arbetsförmedlingen där yrkesutbildningar inom bristyrken på den svenska arbetsmarknaden erbjuds, som exempelvis busschaufför, bilmekaniker, undersköterska med fler.

Sverige har i internationella sammanhang ett väldigt gott rykte och det är en bild som jag upplevt att många flyktingar har med sig när de kommer hit. Vad man inte visste är hur svår den svenska arbetsmarknaden är. Jag tror att det skulle vara bra om man tidigt i integrationsprocessen, kanske i den samhällsorientering som alla inskrivna i Etableringsprogrammet får ta del av informerades om hur den svenska arbetsmarknaden fungerar och att det är mycket troligt att du måste omskola dig för att ha en chans att få ett

arbete. Kanske kunde det avhjälpa den besvikelse som ofta uppstår senare i processen. För jag har under min tid som SFI-lärare och jobbcoach mött mycket hopp och tacksamhet men också stor besvikelse. En besvikelse som grundar sig i att man upplever sig som chanslös på den svenska arbetsmarknaden och att den kunskap man har inte är värd någonting. Det här var också något som sas i minst två av intervjuerna, med exakt de orden ”invandrare går runt och tror att den kunskap de har inte är värd någonting i Sverige”. Det sas av studievägledaren Anton och det sas av projektledaren Lennart. Min följdfråga blev då: ”varför då? varför går de runt och tror det?”. Anton svarade så här:

” På vissa sätt har det varit så skulle jag säga men det har också att göra med att vi är så dåliga på att prata om vad vi faktiskt kan, svenskarna pratar inte om det, invandrare pratar inte om det. Vi skulle verkligen kunna bli bättre på detta, här är en lång väg kvar. Det finns alldeles för många dataingenjörer som går arbetslösa, men ingenjörsfacken säger att de behöver ingenjörer, men det finns ju många ingenjörer varför anställer ni dem inte? Vi måste bli bättre på att berätta om vad vi faktiskt kan, vad är det du är duktig på? Vad lärde du dig på den där utbildningen till ingenjör i Bagdad?”.

Anton efterlyser här ett behov av att utveckla en förmåga att tala om kunskap som han upplever som en stor brist hos alla, inte bara flyktingar. Han säger vid ett annat tillfälle i intervjun att vi i samhället pratar mycket om titlar men inte om kunskap. När projektledaren Lennart gav uttryck för samma sak, att han upplever att flyktingar tror att deras kunskap inte har något värde i Sverige och jag frågade honom varför svarade han:

” Det är för att den inte efterfrågas och det finns ingen plats för den. Alltså det är en faktisk, det är ju...det är ju ingen uppfattning skulle jag säga utan det är så. Det är ingen fantasi eller ingen...jag skulle säga att det är så”. Lennarts uttalande här öppnar upp för en förståelse av situationen som mycket svårlösbar. Det finnas alltså en stor grupp i det svenska samhället, omkring 20 procent av den svenska befolkningen är född utomlands (SCB, 2020) en övervägande majoritet av dem kommer från länder med en arbetsmarknad som är mycket olika den svenska. Det får till följd att deras redan existerande kunskap inte har någon plats i det svenska samhället och den efterfrågas inte. Det svenska systemets svar har hittills varit i viss mån riktade skattesubventionerade anställningsbidrag men främst utbildningsinsatser. Särskilt då många av flyktingarna är lågutbildade. Det här kräver dock att man är öppen och villig att ta del av utbildning, omskolning och kompletteringar av redan existerande utbildning. Det krävs att flyktingarna själva inte låser sig i en gammal identitet utan visar på öppenhet och studiemotivation. Samhällsforskaren Siv Ehn skriver i sin bok *Flyktingars möte med Sverige* som hon skrev på uppdrag av Socialstyrelsen (2000): ” Framför allt för dem som inte längre är unga var det tungt att erfara att de oftast förväntades att börja utbilda sig på nytt, en fas i livet som de uppfattade som överstånden och som hörde ungdomen till. De hade ju redan ett yrke som inte enbart givit

dem försörjning utan också en position, en plats i samhället. Nu stod de inför beslutet att sätta sig på skolbänken igen...”. Det kan upplevas som svårt och krävande att utbilda sig, särskilt om man är studieovan och har en lång väg att studera tills man upplevs som anställningsbar. Här krävs en öppenhet inför utbildning som det antagligen skulle läggas mer fokus på, att tidigt i integrationsprocessen lyfta att den svenska arbetsmarknaden kräver att man investerar mycket tid och kraft i utbildning.

Om jag istället, inspirerad av ett synsätt med utgångspunkt i kritik pedagogik ser på fältet och dess resurser kan svaret bli ett annat. Kritisk pedagogik uppmuntrar till att man med kritisk blick ser på de maktrelationer som hela tiden reproduceras genom utbildningssystemet och ifrågasätter vems syften man tjänar genom en viss kunskapssyn. Alla de som jag intervjuat agerar inom ett system med förutbestämda regler och deras uppgift är att guida flyktingarna in i det redan existerande systemet. Men vad händer om jag, med hjälp av kritisk pedagogik utmanar det förhållningssättet? Går det att vidga fältets horisont på så vis?

Utbildningsteoretikern Knud Illeris beskriver vår tid så här: ” Vi lever idag i det som ofta kallas ett globaliserat kunskapssamhälle, bestående av nationer och grupper av nationer som organiseras som konkurrensstater, där ländernas konkurrensförmåga är utgångspunkten för alla politiska och administrativa strävanden, där samhällsmedlemmarnas kompetensnivå och därmed också deras lärande ingår som en central konkurrensparameter” (Illeris, 2015). Det här temat tar studievägledaren Anton upp under intervjun när han säger att:

” ...det är högutbildade vi saknar, det är specialistkompetenser vi saknar, det är inte så konstigt i ett litet skitland som Sverige om vi ska tävla på en global marknad så är det ju det som behövs, vi behöver den höga kompetensen”. Här lyfter Anton den position som Sverige innehar på den globala ekonomiska kartan. Som nation har vi hamnat här genom att historien givit oss chansen och att Sverige då valde den väg i den globala konkurrensen som innebär att vi har utkontrakterat allt grovarbete och varuproducerande arbete till fattigare delar av världen medan vi säljer högutbildade, ofta ickemateriella tjänster. En syrisk klient som jag hade under min tid som jobbcoach, den här mannen hade drivit ett framgångsrikt varuproducerande företag i Damaskus sa till mig vid ett tillfälle: ”men hur ska vi kunna få jobb när ni har skickat alla de jobben till Kina?” Det var en fråga som jag inte kunde svara på. Är det rätt att göra så här? Vår höga levnadsstandard är beroende av att vi får in billiga varor från Asien som är billiga för att de har låga löner så att vi kan ha höga löner. Europas verkliga arbetarklass bor i Asien. Det här är ett fullständigt rimligt tänkande och agerande om man tänker i termer av nationalstater som konkurrerar med varandra. Det ger oss en tydlig konkurrensfördel och ett mindre slitsamt liv. De två LO-författarna Örjan

Nyström och Anders Nilsson skriver så här i sin bok *Flyktingkrisen och den svenska modellen* när de ger en förklaring till flyktingars svårigheter att få arbete i Sverige: ”En förklaring är att den tekniska utvecklingen i hög grad har eliminerat behoven av många kropps- och rutinarbeten som fanns förr. Det finns ingen ekonomisk rationalitet i att ersätta en modern anläggningsmaskin med okvalificerade grovarbetare, eller digitaliserade telekomtjänster med manuella telefonister, för att ta några exempel ”... ”Sant är att denna utveckling har gått längre i Sverige än på många andra håll, men det beror på att vi har legat i den tekniska frontlinjen alltsedan Stockholm blev världens telefontätaste stad år 1912. Denna öppenhet för teknisk förnyelse och strukturrationalisering i det svenska samhället har varit en betydande konkurrensfördel i vår tids internationaliserade ekonomi, och det är svårt att se hur det skulle vara möjligt att vrida klockan tillbaka utan att det får negativa konsekvenser för såväl välståndet som den förmögenhetskapande förmågan i landet”. Det finns alltså en krass ekonomisk sida av kunskapssyn som handlar om att den kunskap som man kan sälja till högsta pris är den mest värdefulla. Idéhistorikern Bernt Gustavsson skriver i en text som publicerades av myndigheten för skolutveckling (2002) apropå synen på kunskap: ”Men vad händer med kunskapen i datoriseringens kölvatten? Det blev en fråga som besvarades på olika sätt. Ett svar var att kunskapen skulle komma att få en allt ökande betydelse för marknaden och därmed få ett större bytesvärde, på bekostnad av dess bruks- eller egenvärde. Därmed skulle kunskap bli en vara på marknaden och förlora sitt bildningsvärde. Ett annat svar var att den praktiska kunskap som ligger i olika yrken skulle komma att förändras eller försvinna.” Flyktingar i Sverige kommer alltså från mindre datoriserade system in i ett av världens mest datoriserade. Frågan är hur långt detta system går att dra och vad vi som globalt gemensamt samhälle gör nu när vi märker de första tecknen på att hela systemet skakar. För som jag skrev tidigare är detta agerande högst rimligt om man tänker och agerar som nationalstat, men inte alls om man tänker och agerar som ett globalt sammanflätat system där inte någon del bör eller kan utnyttja en annan. Det har tidigare verkat så tryggt och lättförståeligt, som nationalstat gör man sitt bästa för att klättra högre och högre upp på stegen. Man skaffar sig ett allt högre kunskapsläge i befolkningen och flyttar grovgöret utomlands. När lönerna blir för höga i Kina så flyttas textiltillverkningen till Bangladesh och så har Kina tagit ett steg högre upp på kunskapsstegen som nationalstat. Men när de planetära gränserna inte verkar klara av att ge oss alla de naturresurser som vi behöver i den här modellen eller ta hand om allt avfall som detta system producerar, vad gör vi då? När hela systemet drivs runt på fossila bränslen som vi måste fasa ut helt om vi ska klara att leva upp till Parisavtalet? Även den pågående covid19-pandemin har på ett snabbt och dramatiskt sätt visat svagheterna i det globala systemet. All medicin som västvärlden använder tillverkas i

Indien och Kina och vårt välmående är helt beroende av öppna gränser. Jordbruket i Västeuropa var fram till helt nyligen, då man fick till en dispens att få ta in utländsk arbetskraft desperata eftersom man befarade att hela skörden skulle gå förlorad och leda till matbrist i Europa. Det är nämligen människor från Östeuropa, Asien och Afrika som är arbetarna i det europeiska jordbruket och de stängda gränserna länder emellan till följd av pandemin skakade hela systemet och hotade att störta det.

6.2 Agens

Det andra steget i Kabeers empowermenttrappa är agens. Många av deltagarna i intervjuerna har som arbetsuppgift att uppmuntra och stimulera flyktingarnas agens. För de som arbetar inom hälsoprojekt går arbetet ut på att försöka odla en bättre hälsa hos flyktingarna samt ge dem verktyg så att de själva kan påverka sin egen hälsa. Vilket är empowerment i sig. Anledningen till att Arbetsförmedlingen finansierar sådana projekt är att man inser att utan en fungerande hälsa är det svårt att nå arbetsmarknaden. Enligt Kabeer är det resurser som ger en förutsättning för agens. Som konstaterats finns det resurser i det undersökta fältet, om än är de hårt reglerade uppifrån, ytterst från staten. Flyktingarna själva saknar resurser främst som humankapital. Kan dessa förutsättningar på resursområdet skapa agens? Finns det en egen förmåga att motivera sig, fatta beslut och göra val? Sociala strukturer och även de strukturer som ligger på en institutionell nivå kan förhindra en person att göra sina livsval, empowerment handlar då om att gå emot de normer och regler som finns skriver Kabeer (2005). Det här temat lyftes i intervjun med studievägledaren Anton och vägledaren Sarah som båda talade om den begränsande kvinnorollen i flyktingarnas hemländer som påverkar en del av dem. Enligt Sarah främst de som kommer från landsbygden. Först beskrev hon det som en chock för många av de nyanlända kvinnorna när de inser vad som förväntas av dem i Sverige:

”många utav dem upplever att nu har vi plötsligt fått två roller, i hemlandet då hade man kanske bara en roll och det var att vara kvinna, stötta familjen, ta hand om familjen och barnen och mannen kanske jobbade och så. Men här blir det dubbelt för dom.”

Sarahs arbete var att stödja kvinnorna, få dem att förstå det svenska systemet och bli en del utav det. Därefter berättade Sarah att även nyanlända kvinnor från landsbygden kunde reagera olika på den svenska kvinnorollen. En del upplevde den som helt främmande och ville ta avstånd från den medan andra såg den som en chans och möjlighet. Studievägledaren Anton berättade att han i sitt arbete möter en stagnerad och begränsande kvinnoroll hos en del av flyktingarna som han upplever som problematisk. Vid ett tillfälle i intervjun pratade han om könssegregeringen inom olika yrken och sa:

”..de är ju de som kommer från kulturer som inte anser att kvinnor ska jobba så mycket till exempel, hon ska inte ha ett jobb på det sättet utan mera hemma och ta hand om barnen, vara mamma men den här kvinnan hade kanske kunnat bli en jättebra bilmekaniker, vad vet vi?”.

Därefter gick Anton vidare till att berätta om ett av de yrken som han upplever en stark könssegregering inom och som många kvinnor med flyktingbakgrund vill bli, vilket är barnskötare. I sina vägledningssamtal med klienterna försöker han få dem att ifrågasätta sina val för att de ska bli medvetna. Han gav exempel på när sådana samtal med kvinnor med flyktingbakgrund hade resulterat i att kvinnorna gått vidare i sitt tänkande och ville studera på universitet och bli förskolelärare eller hade kommit på att de ville bli ett helt annat yrke. Men senare ringt tillbaka och sagt att ”nej, jag har ändrat mig för min man säger att jag måste bli barnskötare”. Alla de här exemplen visar på hur sociala strukturer från flyktingarnas hemländer, och kanske ännu specifika än så, från den del av deras hemländer som de kommer från och den sociala klass som de tillhörde där, hindrar agens. Kvinnor med flyktingbakgrund deltar på arbetsmarknaden i betydande mindre del än män med samma bakgrund (Aldén, Hammarstedt, 2015). Studievägledaren Anton sa under sin intervju att han gärna skulle se att det svenska samhället i högre grad utmanade de strukturer som flyktingarna har med sig både vad gäller könsroller men också hur man ser på arbete och utbildning. Anton beskrev tidigt i intervjun hur han upplever att det är vanligt att människor med flyktingbakgrund kommer till honom och frågar efter snabbaste vägen till jobb och när svaret blir att det krävs att man utbildar sig och investerar nu i ett framtida yrke, är det många som värjer sig mot den idén. Att utveckla orienteringskurserna som erbjuds flyktingar så att de lägger större vikt vid att utmana gamla strukturer framförallt gällande kvinnors situation samt informera om sättet att se på utbildning i förhållande till att få ett arbete, är antagligen mycket viktiga utvecklingsmöjligheter för de här kurserna. Något annat som borde prioriteras i ett tidigt skede i integrationsprocessen, antagligen redan under asylprövningen, är att fånga upp mental ohälsa. Som nämndes i uppsatsens bakgrundsdel är det mycket vanligt att flyktingar bär på trauma av olika grad och det har stor betydelse för deras återhämtning och läkningsprocess (Esses, Hamilton & Gaucher, 2017).

Ett positivt exempel på agens som uppsatsens intervjuer visar på är framgången för organisationen, individen och målgruppen som det inneburit när man anställt någon som själv har erfarenhet av flykt eller har språklig och kulturell bakgrund som är lik målgruppens. En identifiering, förtroende och tillit tycks då uppstå. Amanda från hälsoprojektet som erbjuder yoga berättade om hur mycket populärare de yogaklasser som leds av en syrisk kvinna på arabiska är jämfört med de klasser som leds på något annat språk och översätts till

flyktingkvinnorna. Sarah som är vägledare för ungdomar och tidigare för nyanlända kvinnor beskrev identifieringen som uppstår mellan kursdeltagare och ledare och också om den förebild hon upplever att hon själv blev. De tre informanterna som särskilt lyfte betydelsen av att lyssna på vad flyktingarna själva vill och upplever att de behöver samt vikten av att ha anställda som har en liknande bakgrund som målgruppen man vänder sig till var vägledaren Sarah, Amanda från hälsoföreningen och projektledaren Lennart. Alla de verksamheterna uppgav också att de nästan uteslutande besöks av kvinnor. Om det har en betydelse kan jag inte avgöra, dock kan jag konstatera att det är så. Amanda och Sarah hade positiva erfarenheter från den egna organisationen av att ha anställt en kvinna med flyktingbakgrund som lyfte de andra deltagarna. Projektet som Lennart är projektledare för har ett arbetssätt som är communitybaserat där alla aktiviteter som erbjuds kommer från önskemål från målgruppen. Projektet har också vad de kallar för ”hälsofrämjare” anställda vilka fungerar som en brobyggare kulturellt och språkligt mellan det svenska samhället och majoritetspråk i gruppen. Här kan man se att något nytt uppstår, något som varken är kulturen i det gamla hemlandet eller som är kulturen i mottagarlandet, det överensstämmer väl med vad litteraturen benämner som transkulturellt kapital. Teorin belyser det symboliska kapital och styrka som flyktingar redan har och bygger vidare på detta i en anda av egenmakt, empowerment. Det behöver heller inte handla om endast formella kunskaper utan lika gärna informella. Exemplet ovan visar på just det. Hälsoföreningen anställde en syrisk kvinna som var intresserad av yoga och som hade lärt sig en del själv men som genom föreningen fick gå en kortare utbildning så att hon kunde börja undervisa. Det startade med en informell kompetens som mest byggde på intresse och kompletterades med en formell och ett helt nytt kapital uppstod. Yoga är heller inte en lika vanlig aktivitet i den arabisktalande världen som här vilket bidrar till det transkulturella. Vägledaren Sarah som själv har en bakgrund i Mellanöstern pratade under intervjun om vikten av att förstå de människor som man försöker att hjälpa. Hon beskrev hur hon själv genom sin bakgrund kan förstå kvinnornas kultur som de vuxit upp under och att hon dessutom förstår den svenska kulturen och att hon därför ”vet vilka knappar hon ska trycka på” för att få kvinnorna att vilja integrera sig i det svenska samhället. Som exempel tog hon upp relationen till barnen som skulle bli lidande om inte kvinnorna själva lärde sig svenska. Sarah efterlyste en större insikt om vilka flyktingarna är från styrande i samhället som sätter spelreglerna för integrationsprocessen när hon sa:

”För jag menar vet man ingenting om dessa kvinnor, hur de tänker och vem de är, så blir det lite svårt att sätta insatser där man saknar förståelse.”

Här visar sig en brist på agens för hela fältet, både för de som vägleder flyktingar och för flyktingarna själva som har till uppgift att passa in i ett system så gott det går, ett system som inte tar någon hänsyn till vem det är man försöker att hjälpa. Systemet hjälper, men på ett opersonligt, oanpassat teknokratiskt sätt som är regelstyrt snarare än brukarstyrt. Det personliga mötet mellan flyktingar och hjälpare sker längre ner i systemet, där det inte handlar om att forma systemet utan att följa dess regler.

6.3 Åstadkomanden

I den här delen av Kabbers empowermentprocess visar sig resultatet av de två tidigare stegen. Har individens ambitioner och strävan att leva det liv som hon önskar kommit till uttryck? Om inte ser Kabber det som disempowerment (Kabeer, 2002).

Fältet uppvisar skiftande åstadkomanden. Resurser finns men är hårt styrda. Agens finns i vissa fall men saknas i andra. Alla de intervjuade uttryckte någon typ av frustration över situationen som de arbetar i. De möter olika strukturer inom flyktingarna och inom det svenska samhället som gör det till en svår ekvation att lösa. Amanda som är engagerad i hälsoföreningen uttryckte nästan lite hopplöshet när hon först hade beklagat sig över attityden som en del personal på Arbetsförmedlingen har gentemot flyktingarna men sedan sa: ”Det man kunde önska är väl att människor får använda sin utbildning och sina talanger men sedan är det ju svårt, alltså jag tror säkert att de på Arbetsförmedlingen gör så gott de kan utifrån sina förutsättningar som de har på något vis, jag har ju svårt att tro att de vill någon illa, jag vet inte, det känns ju som att det är en väldigt stor fråga. Jag tror att Sverige är ett svårt land att integrera sig i.”

Därefter delade hon med sig av en reflektion över när hon själv flyttade till Norrland för ett arbete under ett år och det var ingen som bjöd hemma henne till sig under hela den tiden och hon kopplade det till att svenskarna kulturellt gärna håller sig lite för sig själva och att det försvårar integrationen. För att svara på Kabeers fråga om individens strävan att leva det liv som hon önskar kommit till uttryck verkar det skifta. Alla de intervjuade kan lyfta goda exempel från sin verksamhet där man har lyckats att agera på ett sätt som fått ett bra resultat. I flera fall handlar det om att man varit en del i processen att lyfta en eller flera personer som befunnit sig i en svår situation till en mycket bättre. Eva från coachingföretaget berättade om lågutbildade kvinnor som varit hemmafruar i sina hemländer men som via insatser som satser på dem och lyfter det kvinnorna redan kan har lyckats att hitta arbeten i syateljéer och på restauranger. Vägledaren Sarah berättade om en kvinna från Irak som inte kunde ett ord svenska men som

varit lärare i sitt hemland och efter en kort tid blev anställd via insatsen extratjänst (skattefinansierad insats från Arbetsförmedlingen) på Sarahs organisation. Den irakiska kvinnan var mycket entusiastisk och visade framfötterna vid alla studiebesök och blev en förebild för alla de andra kvinnorna som deltog. Hon började också undervisa i skriven arabiska för de ur gruppen som var analfabeter. Studievägledaren Anton tyckte att vägledningssamtal som hade fått klienten att få nya tankar var ett lyckat agerande. Projektledaren Lennart i sin tur menade att det egna engagemanget och motivationen från gruppen som visar sig i projektets communitybaserade workshopstruktur var lyckade exempel.

En grupp som står ut som disempowered, för att använda Kabeers uttryck är flyktingar med akademisk bakgrund. Det är också någonting som visar sig i litteraturen. De flesta invandrare i Sverige får inte arbeten som matchar den utbildning och yrkeserfarenhet de har med sig från hemlandet. Utrikesfödda akademiker, speciellt från Asien och Afrika har ett mycket sämre utgångsläge på arbetsmarknaden än akademiker födda i Sverige. (Angel & Hjern, 2004). För dessa personer återstår valet mellan att komplettera sina utbildningar från hemlandet eller nöja sig med ett arbete på en mycket lägre nivå än vad de formellt är utbildade till. I studier som undersöker mental hälsa brukar utbildning tendera att skydda mot dåligt psykiskt mående men i gruppen flyktingar är förhållandet tvärtom, där är det högutbildade mår sämre (Eggenhofer-Rehart et al., 2018). En orsak kan vara att fallet blir så högt för dem. Det är från högutbildade som tillhört det övre skiktet i sina hemländer som jag mött mest besvikelse och ilska som jobbcoach och SFI-lärare. Många flyktingar kommer från länder med starka klasskillnader. För den som kommer från en fattig, underlägsen situation i hemlandet kan flykten till ett land i väst innebära chanser och möjligheter som man bara kunde drömma om i sitt forna land. Medan för de som tidigare levt i sitt samhällets högre skikt blir flykten ofta en lodrät resa neråt. Jag minns flertalet elever och klienter som berättat om sina liv som advokater, ingenjörer och företagsledare i Mellanöstern där man kanske ägde flera lägenheter och hus, hade rika sociala liv med familj, fester och vänner, man gjorde shoppingresor till Barcelona och London. Nu sitter man i en skamfilad etta i Rosengård och bråkar med Socialtjänsten om ersättningen och den utbildning man har kräver kompletteringar som kommer att ta årtal att genomföra. Olika personer hanterar situationen olika. Jag har mött de som sagt att de ger upp, så snart som de får ett svenskt pass kommer de att lämna Sverige. Jag har också mött de som bestämt sig för att kämpa sig igenom hela sträckan med allt vad det innebär av språkinläring, kompletteringar, arbetsträning och praktiker.

Vägledaren Sarah tar upp under intervjun att i början av projektet med nyanlända kvinnor mötte hon de som aldrig ville arbeta i Sverige för att de inte såg det som en kvinnas uppgift. Men under projektets gång ändrade kvinnorna åsikt, särskilt när de fick möta andra kvinnor med en liknande bakgrund som de själva men som nu hade nått en hög grad av självständighet som blev förebilder. Det visar att den här typen av uppfattning inte är huggen i sten utan föränderlig, det som skedde var ett byte av narrativ. Sarah gav också exempel på flyktingkvinnor som redan från början ville förverkliga sig själva och hade planer på yrken och företagsidéer i Sverige. Sarah gjorde en uppföljning ett år efter att projektet avslutades och kunde se att en majoritet av kvinnorna fortfarande befann sig på olika förberedande kurser. Deras planer hade ofta stoppats av olika samhällsstrukturer som kräver flytande svenska i tal och skrift och skiftande typer av byråkratiska krav som kvinnorna inte kunde leva upp till. När det gäller rasism är det svårsmätbart, precis som studievägledaren Anton tar upp under sin intervju. Jag har lagt märke till när jag inför den här uppsatsen läst en del andra kandidatuppsatser på teman som rör invandrare och svensk arbetsmarknad att invandrare ofta själva i intervjuer drar slutsatsen att det är deras hudfärg som hindrar dem att få ett jobb i Sverige. Det här är också ett narrativ som känns igen från mediabilden av situationen. Jag hävdar dock att det är väldigt olyckligt att man låter människor leva med den uppfattningen, även om den till viss del är sann så finns det strukturer som försvårar inträde på den svenska arbetsmarknaden, vilket jag lyft flera gånger i uppsatsen. För att använda ett folkligt uttryck så skapar det "ont blod". Diskriminering tycks likt integration vara en tvåvägsprocess som vänder den som upplever diskriminering in mot den egna gruppen och bort från majoritetssamhället som man upplever som diskriminerande. En studie från Usa från år 2016 undersökte muslimers upplevelse av religiös diskriminering och kunde se att de som blivit diskriminerade på grund av religiös tro identifierade sig mer med sin tro och kände att deras religiösa tillhörighet var viktig för deras identitet. De muslimer som hade upplevt grav diskriminering bejakade segregering mer och gav uttryck för att vilja dra sig undan andra amerikaner och bara umgås med muslimer. Det här mönstret kunde man inte se hos muslimer som inte hade upplevt diskriminering (Kunst, Sadeghi, Tahir, Sam, & Thomsen, 2016 se Esses, Hamilton & Gaucher, 2017). Därför vill jag uppmuntra till mer ärlighet i diskussionen kring invandring och svensk arbetsmarknad. Om det de facto är så att de högskoleutbildningar som många flyktingar har med sig från sina hemländer inte håller den kvalité som motsvarade utbildning gör i Sverige bör man vara tydlig med det. Gärna, som nämnts tidigare att man förbereder flyktingar i en tidig del av integrationsprocessen på att det finns en stor risk för att de måste komplettera den utbildning de redan har eller vidareutbilda sig. Detta för att ge korrekt information och rimliga förväntningar. Alternativt ändra sättet som

det svenska systemet ser på utländska utbildningar. Det som studievägledaren Anton kallar för indirekt rasism, vilket i litteraturen kallas för strukturell rasism och som togs upp i uppsatsens bakgrundsdel kan kopplas till sättet som det svenska systemet är uppbyggt. Välfärdssystem av socialdemokratisk modell ger en större grundtrygghet, också för flyktingar, än jämförbara andra typer av välfärdssystem men är samtidigt den modell som bjuder störst svårighet för invandrare att nå arbetsmarknaden (Kogan, 2007). Anledningen är den starka struktur av ”insiders” och ”outsiders” som systemet ger upphov till. En struktur som uppstått för att skydda arbetstagare från att bli utnyttjade av arbetsgivare. Systemet får till följd en låg flexibilitet på arbetsmarknaden och att anställa någon innebär en risk i form av kostnader och regler som skyddar den anställde. Fackföreningar har ett intresse av att förhandla sig till höga löner och goda villkor för insiders, men också att hålla ingångslönerna så pass höga att efterfrågan på, och därmed nyanställningar av outsiders begränsas (Sjögren, Zenou, 2007). Detta i kombination med en skepsis till utländsk utbildning, faktiska problem med den utländska utbildningen och kanske kulturella mönster hos svenska arbetsgivare gör att man verkar tendera att välja att anställa den person som känns trygg och bekant. Gärna med en svensk utbildning och svensk arbetslivserfarenhet. Stor vikt läggs vid referenser och erfarenheter från arbetsplatser som är så snarlika som möjligt (Sjögren, Zenou, 2007). Det man går miste om i detta agerande är transkulturellt kapital. Inget nytt skapas utan man fortsätter istället att återskapa det redan kända. Ingen ny kultur uppstår och man drar inte nytta av den kunskap som flyktingarna har från och i sina hemländer.

7 Slutsats

I den här uppsatsen har jag undersökt hur flyktingars kunskaper bättre kan tas tillvara i det svenska samhället. Det studerade fältet, det vill säga insatser som syftar till att vägleda flyktingar in i det svenska samhället och allra helst till den svenska arbetsmarknaden har som uppgift direkt eller indirekt att erbjuda empowerment till flyktingarna. Vilket man också gör inom ramarna för vad systemet tillåter. Empowerment ses som en förutsättning för att må bättre vilket i sin tur är en förutsättning för att kunna utföra ett arbete mot lön. Mår man alltför dåligt blir det svårt att arbeta. Det studerade fältet erbjuder agens i den mån man förmår men kämpar också själv med bristande agens då den huvudsakliga uppgiften är att följa reglerna som är satta av högre ort. Trots att vissa steg i Kabeers empowermentmodell uppnås och andra inte har

flyktingar en svag position på svensk arbetsmarknad. Forskningsfrågan hur flyktingars kunskaper bättre ska kunna tas tillvara blir slutligen en fråga om kunskapssyn med starkt ekonomiska förtecken som kokar ner till frågan: vilken kunskap är arbetsmarknaden villig att betala för? Formell kunskap föredras framför informell, inhemsk framför utländsk. Kunskap som kan säljas till ett högre pris på den globala marknaden överträffar den som har en lägre prislapp. Samhällssystemet gör kalkylen att hellre ha få anställda men med ett högt utbildningskapital än fler med ett lägre. Man skulle kunna laborera med den här modellen och exempelvis tänka sig en starkt utvecklad välfärdsstat som är beredd att betala för ompyssling, promenader och matlagning på förslagsvis äldreboenden av personal som är bra på detta, vilka alla de lågutbildade flyktingar som varit hemmafruar är. Men idag är trenden den motsatta, man strävar både från arbetsgivare och fackförbund mot att så stor del som möjligt av omsorgspersonalen ska vara utbildade undersköterskor. Anledningen är att tyngpunkten av det man är beredd att betala för är vård. Sedan får undersköterskorna i mån av tid värma upp mickomat eller rulla ut någon i rullstol utanför boendet, för någon promenad har man inte tid med. Att svenska arbetsgivare vill ”spela säkert” och helst anställa någon som de vet vad det innebär att ha i arbetsstyrkan gör att teorin om transkulturellt kapital förblir obrukad i praktiken. Några exempel från min tid som jobbcoach fick upp mina ögon för hur stark denna attityd kan vara. Jag hade flera klienter som varit framgångsrika inom näringslivet i Mellanöstern. En av dessa män försökte jag matcha mot ett svenskt solcells företag och lockade dem genom att lyfta de expansionsmöjligheter det skulle innebära att ha en medarbetare som kan arabiska och har kännedom om näringslivet i Mellanöstern. En annan klient hade varit manager för ett stort internationellt läskedrycksföretag med ansvar för hela Mellanöstern. Honom försökte jag matcha mot ett svenskt företag som tillverkar en havredryck med en liknande motivering. Företagen var totalt ointresserade. Inte ens som praktikanter ville de ta in näringslivstopparna från Mellanöstern, tar man emot en praktikant via Arbetsförmedlingen måste man nämligen avsätta en ur ordinarie personal för att handleda praktikanten på heltid, vilket fick de svenska företagen med slimmad personal att backa. Det här är exempel på strukturer som inte har för avsikt att vara strukturellt diskriminerande men ändå blir det. Jag hävdar att systemet går miste om transkulturellt kapital och för flyktingar som försöker att etablera sig i Sverige ger det lågt åstadkommande i Kabeers empowermentmodell. Det förhindrar att det svenska samhället uppmärksammar och tar del av flyktingars kunskaper. Kunskapssynen blir här starkt begränsad av ekonomisk och mental struktur. Studier har gjorts i skolmiljö som visar att undervisningen drar lite nytta av att ha elever närvarande i klassrummet som skulle kunna tillföra undervisningen ickeuropeiska perspektiv (Berggren, Torpsten & Järkestig Berggren, 2020).

Om skolan som ändå inte har ekonomiska vinstkrav på sig inte är villiga att öppna upp inför ett transkulturellt kapital är min uppfattning att arbetsmarknaden gör det i ännu mindre grad. Ur ett kunskapsperspektiv innebär den här inställningen och agerandet att nya perspektiv går förlorade och transkulturellt kapital uppstår inte. För Sverige som samhälle betyder det i förlängningen att vi får och har ett klassamhälle med etiska företecken vilket ökar risken för social instabilitet (Eggenhofer-Rehart et al., 2018).

Man behöver ifrågasätta en rad strukturer för att bättre kunna ta tillvara på flyktingars kunskaper. Sociala strukturer som är av kulturell och religiös karaktär hos en del av flyktingarna vilka gör att kvinnor hålls tillbaka i en rigid kvinnoroll som inte tillåter dem att visa och utveckla några andra kunskaper än hemmets. Även inställningen till utbildning krockar mellan det svenska systemet och flyktingarna, där mer vikt tidigt i integrationsprocessen behöver belysa hur den svenska arbetsmarknaden ser på relationen utbildning och arbete. Men också strukturer på den svenska arbetsmarknaden som skapar tydliga ”insiders” och ”outsiders”. Den socialdemokratiska välfärdsmodellen som skapar trygghet och är särskilt bra för alla som har ett arbete men som gör arbetsmarknaden svår att komma in på för de som står utanför. Arbetsgivarna som försöker spela spelet säkert och inte vågar chansa eller vara vidsynta och genom det bidrar till strukturell diskriminering.

7.1 Vidare forskning

Om man verkligen vågade öppna upp och med allvar och nyfikenhet frågade sig hur vi bättre kan ta tillvara flyktingars kunskaper, skulle vi antagligen ifrågasätta strukturer mycket mera. Både hos flyktingarna och det svenska samhället. Vi skulle låta deras kunskapar färga vårt samhälle mer, istället för att de får passa in så gott de kan. Mer forskning kring integration och kunskapssyn behövs för att belysa fältet från olika perspektiv för en bättre förståelse. Jag skulle vilja slå ett slag för att man både inom akademien och den bredare debatten i samhället inte endast tog intryck från discipliner som samhällsvetenskap och nationalekonomi utan även mer holistiska ämnen filosofi och pedagogik. Jag avslutar med några rader ur boken *Välfärdsstaten och globaliseringen* av Ingvar Johansson, professor i teoretisk filosofi:

” På mycket lång sikt måste målet vara att alla människor på jorden betraktades som världsmedborgare på en välfärdsplanet. På något annat sätt kan inte längre uppfattningen att alla människors lika värde konkretiseras. Låt därför eventuellt de gamla välfärdsstaterna gå

under som stater, men låt absolut inte välfärdspolitiken gå under. Uttryckt på annat sätt: globalisera välfärdspolitiken!”

Referenser

Aldén, L., Hammarstedt, M. (2015). Utrikes födda på 2000-talets arbetsmarknad – en översikt och förklaringar till situationen. *Ekonomiskdebatt*, (Nr 3). Årgång 43

Angel, B. & Hjern, A. (2004). *Att möta flyktingar*. (2., [utök. och uppdaterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur .

Bakker, L., Dagevos, J., & Engbersen, G. (2014). The Importance of Resources and Security in the Socio-Economic Integration of Refugees. A Study on the Impact of Length of Stay in Asylum Accommodation and Residence Status on Socio-Economic Integration for the Four Largest Refugee Groups in the Netherlands. *Journal of International Migration & Integration*. Vol. 15 Issue 3, p431-448. 18p.

Betts, A, Collier, P (2015). Help Refugees Help Themselves: Let Displaced Syrians Join the Labor Market. *Foreign Affairs*

Berggren, J., Torpsten, A-C., Järkestig Berggren, U. (2020). Education is my passport: experiences of institutional obstacles among immigrant youth in the Swedish upper secondary educational system. *Journal of Youth Studies*,: 1-15
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13676261.2020.1728239>

Bourdieu, Pierre. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: University Press.

Brell, C., Dustmann, C., & Preston, I. (2020). The Labor Market Integration of Refugee Migrants in High-Income Countries. *Journal of Economic Perspectives*, 34(1), 94-121
https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/26873531?seq=3#metadata_info_tab_contents

Broadly, D. (1998). Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg. *Skeptronhäften / Skeptron Occasional Papers* nr 15 ISSN 0284-0731

Brottsförebyggande rådet. (2005). *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. RAPPORT 2005:17. Hämtad 2020-05-02 från https://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800012697/2005_17_brottslighet_bland_personer_fodda_sverige_och_utlandet.pdf

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (uppl 2). Malmö: Liber AB

Eggenhofer-Rehart, P, M.,Latzke, M., Pernkopf, K., Zellhofer, D., Mayrhofer, W., Steyrer, J. (2018). Refugees' career capital welcome? Afghan and Syrian refugee job seekers in Austria. *Journal of Vocational behavior*, Vol 105, 31-45.

Ehn, S. (2000). *Flyktingars möte med Sverige. En studie av flyktingkapets erfarenheter*. CEIFO. Edsbruk: Akademitryck.

Esses, V, M., Hamilton, L, K., & Gaucher, D. (2017). The Global Refugee Crisis: Empirical Evidence and Policy Implications for Improving Public Attitudes and Facilitating Refugee Resettlement. *Social Issues and Policy Review*, Volume 11, Issue 1.

- Fejes, A., Thornberg, R. (2017). *Handbok i Kvalitativ analys*. Liber AB, Stockholm
- Freire, P. (1972). *Pedagogy of the oppressed*. Middlesex: Penguin Books.
- Giroux, H.A. (2004) 'Critical pedagogy and the postmodern/modern divide: Towards pedagogy of democratization', *Teacher Education Quarterly*, 31:1, 132–153
- Granovetter, M. (1995). *Getting a job: a study of contacts and careers*. Chicago: University of Chicago P.
- Gustavsson, B. (2002). Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap. Myndigheten för skolutveckling. Kalmar: Leanders grafiska (elektronisk resurs).
- Hope, J. (2011). New insights into family learning for refugees: bonding, bridging and building transcultural capital. *Literacy*, Vol. 45 Issue 2, p91-97.
- Illers Knud, *Lärande*. 2015; Samfundslitteratur, Studentlitteratur AB, Lund
- Institutets för arbetsmarknads- och utrikespolitisk utvärdering. (2017). *Flykting- och anhöriginvandrades etablering på den svenska arbetsmarknaden*. RAPPORT 2017:14. Hämtad 2020-04-28 från <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2017/r-2017-14-etablering-pa-den-svenska-arbetsmarknaden.pdf>
- Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitikens utvärdering. (2020). Utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden. Hämtad 2020-05-21 från <https://www.ifau.se/sv/Press/Forskningssammanfattningar/Utrikes-foddas-eta-pa-arbetsmarknaden/>
- International Organization for Migration. (2008). *Migration and Climate Change*. (No 31). Hämtad från <https://publications.iom.int/books/mrs-ndeg31-migration-and-climate-change>
- Johansson, I. (2016). *Välfärdsstaten och globaliseringen*. Göteborg: Tankeverksamhet inom Arbetarrörelsen i Göteborg (elektronisk resurs).
- Kabeer, N. (1999). Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment. *Development and change*. Vol 30 pp 435-464
- Kabeer, N. (2019). WOMEN'S EMPOWERMENT AND THE QUESTION OF CHOICE. An Interview with Naila Kabeer. *Journal of International Affairs*, 72, no. 2
- Kabeer, N. 2002. Discussing women's empowerment : theory and practice, Stockholm : Sida, 2001 (Göteborg : Elander Novum).
- Kabeer, N. (2005) Gender Equality and Women's Empowerment: A Critical Analysis of the Third Millennium Development Goal. *Gender and Development* 13 (1), 13-24.
- Kogan, I. (2007). *Working through Barriers. Host country institutions and immigrant labour market performance in Europe*. Dordrecht: Springer.

Manhica, H., Berg, L., Almquist, Y.B., Rostila, M., & Hjern, A. (2018). Labour market participation among young refugees in Sweden and the potential of education: a national cohort study, *Journal of Youth Studies*, DOI: 10.1080/13676261.2018.1521952

Martin, P., Ruhs, M. (2019). Labour Market Realism and the Global Compacts on Migration and Refugees. *International Migration*. Vol. 57 Issue 6, p80-90, 11p

Nilsson, A., Nyström, Ö. (2016). *Flyktingkrisen och den svenska modellen*. Lund: Celanders förlag.

PUTNAM, R. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

OECD. (2017) Migration Policy Debates. (No 13). Hämtad 2020-05-23 från <https://www.oecd.org/els/mig/migration-policy-debates-13.pdf>

OECD. (2019). International Migration Database and labour market outcomes of immigrants. Hämtad 2020-05-21 från <https://www.oecd.org/migration/keystat.htm>

Sal, M. Volkert, J. (2019). Labor Market Integration of Refugees in Germany: Employers experiences and Consequences. *Ekonomski Vjesnik*. Vol 32, Iss 2, p425-438.

SCB. (2020). Utrikes födda i Sverige. Hämtad 2020-05-25 från <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/>

Statistiska centralbyrån (2019). *Arbetsmarknadssituationen för flyktingar och flyktinganhöriga 2010–2018* (Artikelnummer AM110) Hämtad 2020-02-13 från https://www.scb.se/contentassets/aed279a514e44e36aa871c0bfd531a42/am0401_2019a01_sm_am110sm1901.pdf

Schenner, J.K., Nergaard, A. (2019). Asylum-seekers and refugees within Europe and labourmarket integration. *Transfer - European Review of Labour and Research*. 25(1):13-24

Singh, M. Idris, H, Chehab, M. *Pathways to empowerment-recognizing the competences of Syrian refugees in Egypt, Iraq, Jordan, Lebanon and Turkey* (UNESCO rapport 2018). UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg

Sjögren, A., Zenou, Y. (2007). Integration eller utanförskap? En teoriöversikt. *Ekonomiskdebatt*, (Nr 3). Årgång 35.

Svenskt näringsliv. (2020). Rekryteringsenkäten 2016. Rekrytering - när teknikutveckling och digitalisering förändrar jobben. Hämtad 2020-05-23 från https://www.svensknaringsliv.se/fragor/matchning-arbetsmarknad/rekryteringsenkaten-2016-rekrytering-nar-teknikutveckling-och-dig_642896.html

Timm, M. (2016). The Integration of Refugees into the German Education System: A Stance for Cultural Pluralism and Multicultural Education. *eJournal of Education Policy*

Triandafyllidou, A. (2015). *Routledge Handbook of Immigration and Refugee Studies* (Online; Electronic document). Routledge Handbooks Global Collection.

UNHCR. (2020) Figures at a Glance. Hämtad 2020-05-22 från

<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

UNHCR. (2020). Global Trends Forced Displacement in 2018. Hämtad 2020-03-27 från

<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5d08d7ee7/unhcr-global-trends-2018.html>

UNHCR. (2018). Global Trends 2017. Hämtad 2020-03-28 från <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html>

Universitets- och högskolerådet. (2014). *Effekter av utlåttandet över utländsk högskoleutbildning. Redovisning av regeringsuppdrag till Universitets- och högskolerådet.*

UHR. (2014). Effekter av utlåttandet över utländsk högskoleutbildning. Hämtad 2020-05-15 från <https://www.uhr.se/globalassets/uhr.se/publikationer/2014/uhr-rapport-effekter-utlatandet-utlandsk-hogskoleutbildning-2014.pdf>

Vogiazides, L., Mondani, H. (2019): A geographical path to integration? Exploring the interplay between regional context and labour market integration among refugees in Sweden, *Journal of Ethnic and Migration Studies*

